

ADATOK A MAGYAR ÉPÍTÉSZKÉPZÉS MŰEGYETEMI TÖRTÉNETÉHEZ 1945–1990. RENDSZERVÁLTOZÁSTÓL RENDSZERVÁLTOZÁSIG*

ISTVÁNFI GYULA

CSC, professor emeritus. BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék, 1111 Budapest, Műegyetem rkp. 3.
K II. 82. Tel.: (+36-1) 463-1330

Magyarországon a felsőfokú, egyetemi szintű építészképzés több mint 120 éven keresztül a budapesti Műegyetemen történt. 1945-ig a képzésben a műszaki, technikai és a tervezőművészeti tárgyak, az utóbbiak némi többségével, egyensúlyban szerepeltek az oktatásban. 1947-től Magyarország szocialista átalakítása az oktatás meghódításával is elkezdődött. Szakmai tekintetben az építőipar modernizálása és a szocialista tömegtermelés a műszaki tantárgyak túltengését, továbbá új, rendszerhű tanárok és tantárgyak beállítását eredményezte az Építésmérnöki Karon. Tantárgyi reformok sorozata után a hetvenes-nyolcvanas években az egységes képzésben 5–10% órászámos eltérésekkel három-négy irányban – szerkesztő-technológus, építésztervező, városépítési és rövid ideig szervező irányban – szerezhettek a hallgatók szakirányú ismereteket. A budapesti építészdiploma sokoldalúsága jól bevált a hazai és nemzetközi alkalmazásban, ugyanakkor kritikát is kiváltott a szakma köreiben. A dolgozat a kari tanácsí jegyzőkönyvek, az órarendek és az évkönyvek adataira támaszkodva mutatja be az építészképzés történetét az 1990-es újabb rendszerváltozásig.

Kulcsszavak: magyar építészet, szocialista építészképzés, Budapesti Műszaki Egyetem

Hazánk felsőfokú építészképzését a kezdetektől több mint száz éven keresztül a Budapesti Műszaki Egyetem – régebbi nevein Királyi József Műegyetem (1872), Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (1934), József Nádor Műszaki Egyetem (1948), Budapesti Műszaki Egyetem (BME 1949), az elváló majd újra egyesülő Építőipari Műszaki Egyetem (1952), Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem (EKME 1957–1966) vagy egyszerűen Műegyetem megfelelő intézményei; a Mérnöki és Építészeti Szakosztály (1878), az Építészeti Szakosztály (1936), végül az Építésmérnöki Kar (1949) – látta el. Az építészet oktatásának egyetemi kezdetei a Műegyetem megalakulásával egyidősek (1871/72).

Összefoglaló oktatástörténet a százéves évfordulóra született Szentkirályi Zoltán tollából, körültekintően érintve a XVIII–XIX. századi előzményeket (szempci kollégium 1763, budai egyetem mérnöki intézete 1782, József Ipartanoda 1846, József Polytechnikum 1856) és az egyetemi építészképzés 1871–1945 közötti történetét.¹

* A tanulmány megjelenését az OTKA 112906-os számú pályázata támogatta.

¹ Szentkirályi Zoltán: Adatok a magyar építészképzés történetéhez. *Építés – Építészettudomány* III (1972) 4. 439–465.

A tárgyalt kor vége és a cikk megírása között eltelt negyed század olyan nagy történelmi fordulat kora volt, hogy a szerző okkal mondott le a történet folytatásáról. „1945-tel a műegyetemi építészkutatás történetének egy merőben új, a korábitól minőségileg különböző korszaka kezdődött el...” 1975-ben azonban a három-négy évvel korábbi kari centenáriumra hivatkozva, Szentkirályi Zoltán mégis rászánta magát egy összefoglalóra *Az építészképzés 30 éve 1945-től napjainkig* címmel.² Ebben a 11 gépelt oldal terjedelmű cikkben pontosan összefoglalta a tantervek rapszodikus változásait az adott időszakban. Megállapításai szakszerűek és tömörök. A tanárok és a tantervek politikai vonatkozású lecserélődéséről természetesen nem ejtett szót, mivel a reformok és az azokhoz kapcsolódó szereplők ekkor még mindahányan a Kar vezetői voltak. Szentkirályi később még egy alkalommal foglalkozott a Kar történetével, az 1981/82. tanév évkönyvében.³ Ebben csak nagyon röviden érintette az 1945–1982 közötti időszakot.

Az építészetoktatás egyidős az egyetemünkkel, s tanszékünkkel is, mi több, az építészeti tervezés oktatása a kezdetek idején, jelentős részben az építészet történeti korszakainak tárgyalásával egybeesett, 2010-ben az évfordulón tanszékünk 140 éves fennállását is megünnepeltük.⁴

A két nagy korszak, a Szentkirályi által megírt 1872–1945 közötti és most sorra kerülő 1945–1990 közötti építészképzésben nem meglepő hasonlóságokat is találunk. Mindkét időszak egy nagy nemzeti trauma utáni fellendülés időszaka volt. Az 1848–49-es forradalmunk bukása, az azt követő megtorlás, majd a Kiegyezés után az építészetben, iparban, gazdaságban az elveszett évtizedeket, évszázadokat bepótoló felemelkedés következett. A békeévek hosszúra nyúló stabilitást ígértek. Ekkor indulhatott el a magyar műszaki, benne az építészeti felsőoktatás Magyarországon. Az úttörők fiatal építészek voltak, éppen a céh-világ megszűnése idején, szabad kezű kapva egy új iskola megteremtésére. Henszlmann és Steindl a korábbi ipariskolai „polgári építészeti”, „száraz építészeti” tantárgyak, vagy a Szkalnitzky Antal 1864-től próbált „műépítészeti” kurzusai ellenére az egyetemi színvonalú oktatást szinte a nulláról kezdték el. Hauszmann maga írta, hogy huszonhét éves tanárként a német nyelvű szakirodalom alapján, szinte óráról órára, gyakran éjszakázva készítették el a következő tananyagot. Ők ketten, majd a többi fiatal tanár is, Szily Kálmán, később Pecz Samu, Czizler Győző, hosszú évekig tárgyaik tanárai maradtak. A kor, amelyben szakmájukat elkezdték, az ország és Budapest felemelkedésének dinamikus korszaka volt.

² Szentkirályi Zoltán: *Az építészképzés 30 éve 1945-től napjainkig. Pedagógiai Közlemények* 13 (1975) 2. 19–30. (Lásd e lapszám 000. oldalain.)

³ *Budapesti Műszaki Egyetem, Építésmérnöki Kar 1782–1982.* Budapest 1982. 7–10.

⁴ 140 éves az építészettörténet-oktatás a Műegyetemen. *Építés – Építészettudomány* 38 (2010) 3–4 (különlenyomat). Szerzők: Kalmár Miklós: A programsorozat eseményei 179–186., Finta József: Köszöntő 189–192., Istvánfi Gyula: Az építészettörténet oktatásának formái és kiemelkedő személyiségei 1918-ig 193–206., Kubinszky Mihály: Rados Jenő és Kotsis Iván professzorok építészettörténeti munkássága 207–220., Bonta János: Az építészettörténet oktatása 1945–1986 között: az építészeti tér mint világmodell 221–236., Vámosy Ferenc: A magyar építészettörténet kimagasló művelői személyes emlékeim tükrében 237–264., Cságoly Ferenc: Zárszó 263–270.

Építészoktatásunk második nagy korszaka valóságosan és képletesen is háborúval kezdődött. A valóságos háború romba döntötte és kivérezte az országot és lakosságát, s néhány év után egy politikai, ideológiai, kulturális harc következett. 1945 után újjá kellett építeni az országot, majd új és hatékonyabb technológiákkal egy újfajta ipari civilizációt próbáltak teremteni egy merőben új, szocialista ideológia alapjain. Építeni gyárakat, új ipari településeket, olyan lakótelepeket, ahol az elhelyezés elsőbbsége akár gyenge komfortot is jelentett. Tömegigények, tömegépítéssel, tömegtermelés mellett diktált vezetés volt az úzus. Ilyen körülmények között lett feladata néhány rendszerhű fiatal építésznek, újonnan kinevezett tanárnak újjászervezni a „korábbtól eltérő” építészoktatást. Kezdetben ezúttal is kevés alapismeret állt rendelkezésre a tantervek anyagának felépítésére, némi zavarral, s ezúttal a szovjet szakirodalom forgatása volt ajánlott és tanácsos. És a nagy kezdetekhez hasonlóan az új tanárok évtizedekig uralták tanszékeiket és az építészoktatást.

A HÁBORÚ ELŐTT

A háború előtt a Műegyetem szervezetenként óriás intézmény volt Közgazdasági, Állatorvosi, Erdészeti, Bányászati Karral. A Kampusz azonban még a század eleji méretei szerint létezett: a Budafoki út, Gellért tér, Rakpart és a Bertalan L. utca által határolt területen, a társkarok saját területeiken működtek. Az Építész Osztály a központi (K) épület második emeletén működött és működik azóta is hagyományosan. Az 1940-es évek elején az Építész Osztálynak nyolc tanszéke volt, a megalakulás sorrendjében: 1. Épületszerkezet-tani, korábban Középipítéstan II. Arvé Károly nyilvános rendes tanár vezetésével; 2. Középkori Építéstan, Csányi Károly ny. r. t. vezetésével; 3. Újkori Építéstan, dr. Hüttl Dezső ny. r. t. vezetésével; 4. Ókori Építéstan, Wälder Gyula ny. r. t. vezetésével; 5. Rajzi, dr. Lasz gallner Oszkár ny. r. t., 1943-tól Bardon Alfréd intézeti tanár vezetésével; 6. Alkalmazott Szilárdságtani, dr. Csonka Pál ny. r. t. vezetésével; 7. Tervezési (később I. Épülettervezési), dr. Kotsis Iván ny. r. t. vezetésével és 8. Városépítéstan, dr. Korompay (korábban Krompecher) György ny. rendkívüli tanár vezetésével. A tanszékvezetők a tanszék nevéből következő tárgyakon kívül előadták, illetve vezették a sajátos és az újonnan megjelent tárgyakat is, pl. a Vas- és vasbeton szerkezetek, Képzőművészetek története vagy az Épülettervezési tárgyakat is. A természettudományos tárgyakat a mérnöki vagy általános osztályok tanszékvezetői oktatták.

Az 1943/44-es tanév idején már Európa végein dúlt a háború, de az Építész Osztályon rendben folyt az oktatás. A háborúra csupán az emlékeztetett, hogy az első éveknek heti kétórás tárgya volt a Korszerű honvédelem, a harmadéveknek két óra Lövéstan, s a negyed éveknek két óra Hadiközlekedés. A tanulmányi idő kilenc félév volt, a kilencedik félév óraszámának kétharmadát a Szigorlati tervezés 24 órája foglalta el (diploma). A tanév tantervét az *1. táblázat*ban mellékeljük, belőle a nagyobb számösszefüggéseket emeljük ki a későbbi (1945 utáni) tantervekkel történő összehasonlítás kedvéért. A szokásos tárgycsoportosítástól eltérően csak hat cso-

1. táblázat. Az 1943/44-es tanterv
(a számok a tárgy előadásainak, ill. gyakorlati óráinak heti óraszámait jelentik)

Tantárgyak	1. félév	2. félév	3. félév	4. félév	5. félév	6. félév	7. félév	8. félév	9. félév	10. félév	Tanárok
Matematika	3 3	2 –									Szmodits Hildegárd
Ábrázoló geometria	4 4	4 4									Romsauer Lajos
Közettan		2 –									Papp Ferenc
Építőanyagok				2 –							Mihailich Győző
Geodézia						2 –					Kürti Vilmos
A kémia elemei	3 –										Plank Jenő
Szabadkézi rajz	– 6	– 6	– 3	– 3							Laszgallner Oszkár
Alakrajz					– 2	– 2					Bardon Alfréd Bory Jenő
Vizfestés					– 2						
Mintázás					– 2	– 2					
Okori építészet	2 4	2 4	2 –	2 –							Wälder Gyula
Középkori építészet			4 3	4 3							Csányi Károly
Újkori építészet					3 3	3 3					Hültl Dezső
Képzőművészetek története							3 –	3 –	4 –		Csányi Károly
Alkalmazott szilárdságtan	2 2	2 2	3 3	3 3							Csonka Pál
Vas- és vasbetonszerkezetek					3 3	3 3					Csonka Pál
Nagyobb térelhatároló szerkezetek							2 –				Csonka Pál
Épületszerkezet I.		2 4		4							Arvé Károly
Épületszerkezet II.			4 4	4							
Épületszerkezet III.					4 4	4 4					Arvé Károly
Épülettervezési gyakorlatok I.			– 6	– 6							Wälder Gyula
Épülettervezési gyakorlatok II.					– 10	– 10					Kotsis Iván
Épülettervezési gyakorlatok III.							– 20	– 20			Friedrich Loránd – Kotsis Iván – Wälder Gyula
Lakóépületek tervezése			2 –	2 –							Kotsis Iván
Középületek tervezése					3 –	3 –					Friedrich Loránd
Ipari és gazdasági épületek								3 –			Kotsis Endre
Térművészet								2 –	2 –		Kotsis Iván
Kertépítészet							2 –		2 –		Kiss Tibor
Belső berendezések							3 –	2 –			Tattay György
Városépítéstan							3 –	2 4			Korompay György
Városesztétika									2 –		Korompay György
Épületek gépészeti berendezései							2 –	2 –			Ottó László
Épületek villamos berendezései									2 –		Pöschl Imre
Közgazdaságtan							2 –	2 –			Kádas Kálmán
Korszerű honvédelem	2 –	2 –									Szávay Sándor
Lövésstan					2 –	2 –					Harmos Zoltán
Hadiközlekedés							2 –	2 –			Hárosy Teofil
Szigorlati tervezés									– 24		Friedrich Loránd – Kotsis Iván – Wälder Gyula
Heti óraszámok	16 19	16 20	15 19	17 19	15 26	17 24	19 20	18 24	13 24		
Összesen	35	36	34	36	41	41	39	42	37		

portot különböztetünk meg, mert szerintünk ezek jobban kifejezik az oktatási célokat az adott tantervben, a jelleget – művészi, technikai irányultságot – és a korszakot jellemző közismereti vagy ideológiai irányzatot. (A tantárgyak nevében megőriztük a korabeli dokumentumok írásmódját.) Az *alapozó természettudományos* tárgyak – Matematika, Ábrázoló geometria, A kémia elemei – óraszám a első két félévben 27 ó. A *készségi tárgyak* – Szabadkézi rajz, Alakrajz, Vízfestés, Mintázás – óraszám a kilenc félév során 28 ó. *Történeti tárgyak* – Ókori, Középkori, Újkori építészet és Képzőművészetek története – óraszám a kilenc félév során 52 ó. A *mérnöki és építési ismeretek* tárgyai – Alkalmazott szilárdságtan, Vas- és vasbetonszerkezetek, Nagyobb térelhatároló szerkezetek – hét félév során 34 ó.; Épületszerkezetan I., II., III. hat félév során 72 ó.; Közztan, Építőanyagok, Geodézia $3 \times 2 = 6$ ó. az első, második és harmadik évfolyamon. Épületek gépészeti berendezései és Épületek villamos berendezései a 7–9. félévben 6 ó. Mérnöki és építési ismeretek tárgyai *összesen* 118 ó. *Tervezési tárgyak* a 3–9. félévben – Épülettervezési gyakorlatok I., II., III. 72 ó., Lakóépületek tervezése, Középületek tervezése, Ipari és gazdasági épületek, Térművészet, Kertépítészet, Belső berendezések 26 ó., Városépítéstan, Városesztétika 12 ó. – *összesen* 110 ó. *Közismereti* tárgya a negyedik évfolyamon Közgazdaságtan 4 ó. Mindehhez azt tehetjük hozzá, hogy pl. 1939-ben volt még az elsősöknek Mechanika és a negyedéveseknek Magyar közjog és Magyar magánjog tárgya *összesen* 8 órában. A többi tárgy- és órákiméret az eltelt öt évben nem változott számottevően. A heti óraszám a félévek sorrendjében 35, 36, 34, 36, 41, 41, 39, 42, 37 ó. volt 1944-ben (1. táblázat).

A műegyetemi építészoktatás sajátossága volt a XIX. század végétől az órarendbe nem illesztett – fakultatív, választható – tárgyak gazdag kínálata. Az előadó tanárok részben itt jelentek meg mint rendkívüli tanárok vagy adjunktusok, mint későbbi neves tanárok, építészek. Néhány választható tárgya a negyvenes évekből: Alkalmazott mértani rokonságok – Zsigány Ferenc, Renaissance térképzések – Friedrich Loránd, Kelet-Ázsia építésze – Kertész K. Róbert, Épületek tervezése a magyar falu részére – v. Kiss Tibor, Népi építészetünk és gyakorlati alkalmazása – Medgyaszay István, Magyar kastélyok és lakóházak – Rados Jenő. A német és francia mellett a Trianonban elcsatolt és visszatért területek miatt szerb, horvát és tót nyelveket is lehetett választani. A visszacsatolt területek hallgatóinak – miniszteri rendeletre – magyar történelemből és magyar alkotmányból kellett kollokválni.

Az építészhallgatók létszáma 1944-ben 460 fő volt, a korábbi évekhez képest emelkedő tendenciával. A nem budapesti hallgatók albérlésben laktak. Ifjúsági szervezetek számukra a műegyetemi technikai és sport, valamint a vallási szerveződések voltak. Végül néhány részlet a rektori jelentésből: „szeptember 4-én négy bomba hullott a központi épület területére [...] a mintegy 7000 hallgató nem fér el az épületben. Helyhiány miatt a főépület emeletráépítése és két udvar lefedése szükséges. [...] Adományok: Zagyvapálfalvai Üveggyár Rt. $2 \times 11\,000$ dollár, dr. Budai Goldberger Leó 25 000 pengő, Magyar Philips Művek Rt. évi 3000 pengő ösztön-

díj... [...] felsőházi tag lett Csányi Károly professzor... [...] a következő építész dékán dr. Csonka Pál lesz... stb.”⁵

1944 decemberében a nyilas kormány pánikintézkedése következtében felmerült az egész Műegyetem evakuálása. Ennek a tanári kar ellenállt ugyan, de egy felemás döntés is született. 75 harmadéves építészhallgatót, egy évfolyamot, mint egyetemi csoportot indítottak nyugatra Korompay György nőtlen egyetemi tanár vezetésével, Lux Géza adjunktus, Pelikán József adjunktus és Buna László tanársegéd részvételével. Vasúton, viszontagságok között utaztak, amikor minden vasútvonalat bombáztak. 1945. március végén jutottak el Dániába, ahol biztosították számukra két háborús félév elvégzését. A háború után a Dán Vöröskereszt segítségével 51 hallgatóval, két részletben tértek haza, Lux Géza nélkül, aki egy bombatámadás áldozata lett.

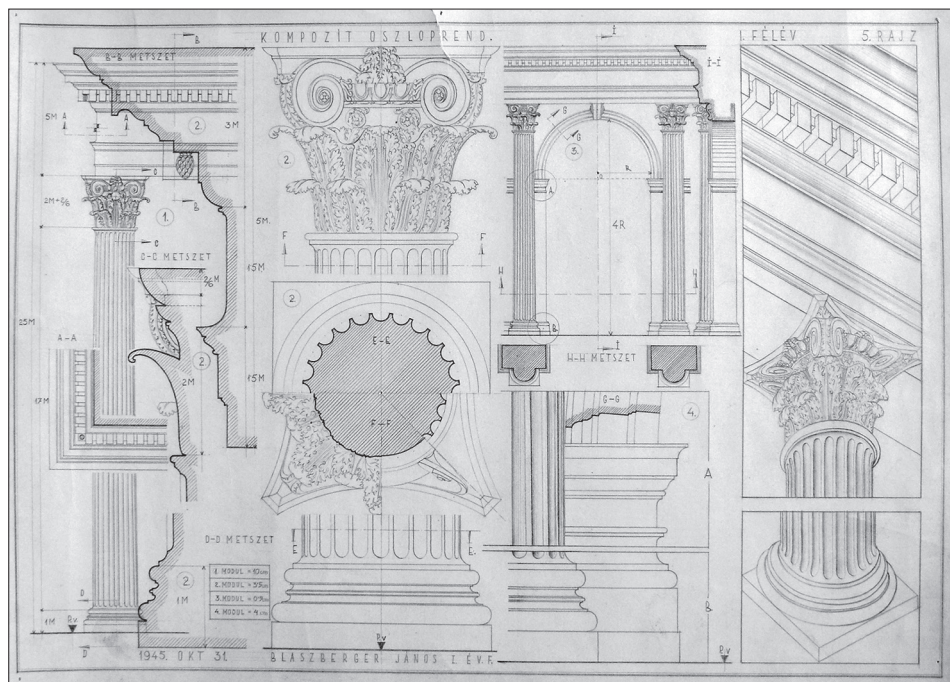
A HÁBORÚ UTÁN – ÚJRAKEZDÉS

Az építész osztályülési jegyzőkönyvek első fellelhető dátuma a háború után 1946. augusztus 30.⁶ A tanári kar: dr. Csonka Pál, Alkalmazott Szilárdságtan Tsz.; dr. Friedrich Loránd prodékán (dékánhelyettes), Ókori és Újkori Tsz. (Wälder Gyula 1944-ben meghalt, tanszékét Friedrich vette át); Kotsis Iván, Épülettervezési Tsz.; Arvé Károly, Épületszerkezet-tani Tsz.; Csányi Károly nyugdíjas tanár, Bardón Alfréd, Rajzi Tsz.; Rados Jenőt 1945 novemberében nevezték ki a Középkori Tsz. vezetőjévé. Két új tanszék létesítése is történt. 1945. november 1-jén Kiss Tibort nevezték ki a II. Épülettervezési Tsz. vezetőjévé, 1946. január 30-án pedig Weichinger Károlyt egy újabb tanszék, a III. Épülettervezési Tsz. vezetőjévé. Az a fél évszázados hagyomány, amely szerint a tervezésoktatás gerincét a történeti stílusok ismeretére kell alapozni az 1920-as évek végén már erősen kérdésessé vált. Így a tervezésoktatásra önálló tanszéket alapítottak Kotsis Iván vezetésével, a stílusismereti óraszámok csökkentek. A Kotsis Iván által irányított 1934-es reform idején váltott építészmérnökre építész helyett a szak elnevezése és újult meg, modernizálódott a képzés szelleme. Most a háború után, ennek a korszerűsítési igyekezetnek folytatásként foghatjuk fel a tervezésoktatás újabb erősítését, Kiss Tibor és Weichinger Károly tanszékeinek létesítését. Ezt elnevezhetjük az első reformnak.

⁵ Dr. Mihailich Győző. Rectori jelentés, 1943. szeptember 24.

⁶ Adataink elsősorban az Építészmérnöki Osztály, majd Kar osztály-, illetve kari jegyzőkönyveire, évkönyveire és órarendjeire támaszkodnak. Az osztály, illetve kari jegyzőkönyvek megtalálhatóak 1946-tól 1965-ig némi hiányossággal, a Kar iratai között csupán az 1973–1979 közötti időszak volt számomra fellelhető. Az évkönyvek és az órarendek hiánytalanul megvannak egyetemi levéltárunkban. Ezúton is köszönetet mondok a BME Levéltár munkatársainak a kutatásomhoz nyújtott készséges támogatásukért. – Felhasználtuk a Kar ügynevezett ezüst és fekete évkönyveit: *ÉKME Építészmérnöki Kar*. 1963; *BME Építészmérnöki Kar munkássága az 1963–70. években*. 1971; *Budapesti Műszaki Egyetem 1782–1982 Építészmérnöki Kar*. 1982.

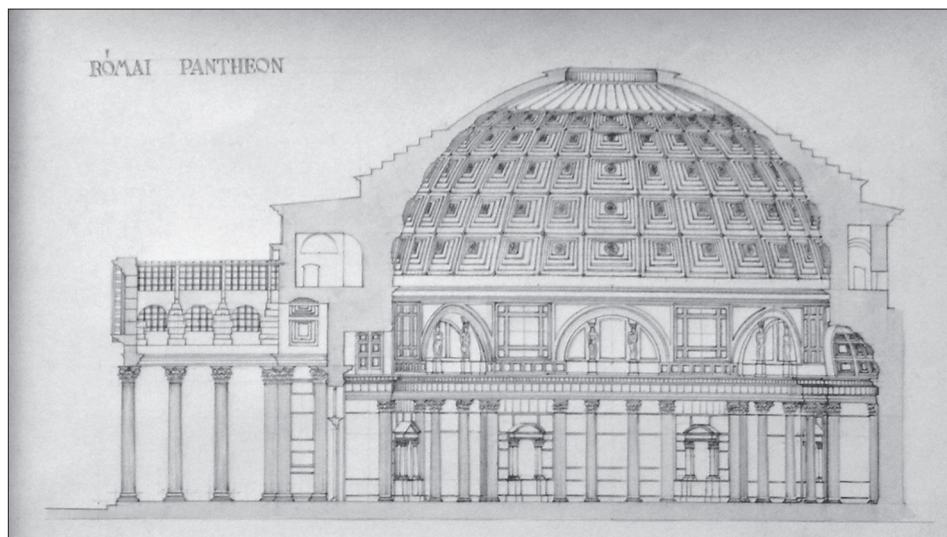
Hálásan köszönöm Vámosy Ferenc professor emeritus szerkesztőnknek rendkívül alapos ellenőrzését és tanácsait. Mivel ő az 1945–1990 közötti korszak építészkutatásának tanúja volt mint hallgató, tudományos kutató, majd egyetemi tanár, megélt észrevételeit szó szerint idézem.

I. kép. Blaszbberger (Bonta) János, I. évfolyamos építészhallgató rajza, 1945. BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék Archívuma, 100028

1946 novemberében tért haza Dániából 15 hallgató. Hogy tanulmányaikat a IV. évfolyamon folytathassák, a Dániában teljesített két szemeszter alapján (pl.: Farkasdy Zoltán, Jánossy György) kedvezményeket kaptak. Korompay György csak 1947 januárjában állt újra szolgálatba, mint a Városépítéstan Tanszék tanára, amikor jelentette, hogy kb. 30 hallgató csak márciusban tér haza. Az Osztály intézkedési feladatainak zömét a háborúból, hadifogságból visszatért hallgatók tanulmányainak folytatása jelentette. A régi tanárok további feladata 1949-ig az egyetem helyreállítása volt dr. Csonka Pál vezetésével. A főváros számos helyreállítási feladatát is tanárok végezték, dr. Rados Jenő pl. a budapesti templomok helyreállítását felügyelte.

A tanulmányi rend alig változott. Az 1947/48-as tanév folyamán az Építészeti Osztály tantervében négyéves tanulmányi időt állapított meg, elmaradt a 9. félév. Ennek óraszámait felhasználva ez a korábbi évfolyamokon némi óraszám-emelkedést jelentett. Az alaptárgyak előadói részben változtak: a Matematika előadója dr. Hajós György, és a tárgy egy óra többletet kapott. Kémia dr. Plank Jenő, Ábrázoló geometria Lőrincz Pál. A rajzi tárgyak kaptak +4 órát, s az óraszámnyereségből leginkább a történeti tárgyak részesültek 7 órával. A Városépítéstan mellől eltűnt a Városesztétika tárgy, de óraszámával növelték a főtárgyat három órával. A többi tárgy óramérete változatlan maradt. Újítás volt az Építészeti szeminárium (a tanterv-

2. kép. Hajnóczy Gyula, I. évfolyamos építészhallgató rajza, [1946/47].
BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék Archívuma, 100024

ben: Fejezetek az építészetből) heti választható 2 órában: A tagozat: Épületszerkezetek és Statika, dr. Csonka Pál; B tagozat: Építő- és képzőművészeti tagozat, dr. Rados Jenő; és C tagozat: Épülettervezés és városépítési tagozat, dr. Kiss Tibor vezetésével. Ez a tárgycsoportjelzés még nem tévesztendő össze a később jelentőséggel bíró tagozatokkal.

Az 1947-es év eseményeihez tartozik, hogy Pelikán József és Kardos György adjunktusok doktori cselekményre jelentkeztek, s még az évben védtek is. Pelikánt az Ábrázoló geometria előadójává nevezték ki. A Rajzi Tanszék a helyreállított harmadik emeletre költözött. Az Építészeti Osztály elhatározta, hogy felvételi rátermettségi vizsgát tart. Politikai beavatkozásnak tekinthetjük, hogy hat munkáshallgatót küldöttek felvételre, de a rátermettségi vizsgán csak egy felelt meg. Az Osztály ugyancsak a Vallás és Közoktatási Minisztérium (VKM) rendelkezésének megfelelően a következő tanévre felvett egy új tárgyat: Fejezetek az építészet köréből, negyedéves hallgatóknak. (Ez még a nagykoalíciós kormány ideje. A következő félévben egy Bevezetés az építészetbe c. tárgy szerepel, Major Máté előadóval.)

Az 1948. év néhány eseménye már előrevetítette a rendkívüli változásokat. Dr. Friedrich Loránd Stockholmban 1947. dec. 26-án műtét után elhunyt. Ez némi zavarodottságot okozott az Építészeti Osztályon, mert Friedrich az Osztályt képviselő prodékán volt, s az Ókori és Újkori összevont tanszék vezetője. A prodékánságot dr. Csonka Pál vette át, az összevont tanszéket pedig dr. Kardos György, immár első osztályú adjunktus. Felmerült, hogy a korábbi három történeti tanszéket összevonva egyetlen tanszéket létesítenek, de ekkor még a tárgyak, tanszékek és tanárok szilárd

tényezők voltak és különböző ambíciók tárgyai. A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium a történeti tanszékek átszervezése ügyében (a miniszter ekkor Ortutay Gyula) *falusi épületszerkezet-tani, falu és tájrendezési* tanszék létrehozását javasolta. Vélhetően az Építésmérnöki Osztály tett vezetői javaslatot, mert a Minisztérium dr. Kotsis Endre kinevezéséhez – aki az Ipari és gazdasági építészet tanára volt – nem járult hozzá. Dr. Kotsis Endre a II. Épületszerkezet-tani Tanszék vezetője lett áprilisban, majd a tanszékkal együtt áthelyezték a Mérnök Osztályra. Az Osztály elrendelte a III. szigorlat feltételeként a 4 hetes építéshelyszíni gyakorlatot. A tanszékek ekkor kezdtek erősödni a korábbiakat meghaladó létszámokkal. Az Osztály új hallgatói felvételi létszáma a 60 főt javasolta, a Minisztérium 130 felvételi létszámot kívánt, így végül 105 fő nyert felvételt.

ÚJ RENDSZER – REFORMÁLT ISKOLA

1948 nyarán a választások a baloldal, a Magyar Kommunista Párt s a Szociáldemokrata Párt, azaz egyesülve a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) győelmét hozták. Ezzel a politikai közeg egyszínű lett, s a követendő ideológia fontos célterületei az egyetemek lettek. Az Építészeti Osztályon ez azonnali tantervi reform felvetését és új tanári pozíciók létesítését jelentette. Például az Épületszerkezet-tan 1. folyam tárgyra Gábor Lászlót hívták meg. Vagy Kozma Lajos a Belső berendezések tárgyra meghívott előadó megbetegedése alkalom volt Gádos Lajos ÉTI (Építéstudományi Intézet) igazgató helyettes behívására. Év végén az Osztály elnöke, Rados Jenő tudomásul veszi újabb szakelőadók meghívását; ekkor merül fel Major Máté neve meghívott szakelőadóként történő behívására, valójában a Minisztériumból való kiküldésére a Bevezetés az építészetbe című tárgy előadójaként. Major Máté tanszéket is alapít, az Általános Építészeti Tanszéket. 1949 januárjában az Általános Építészeti Tanszéknek már tárgyakat határoznak meg: I. évf. Bevezetés az építészetbe, Major Máté; II. évf. Bevezetés a tervezésbe, Gádos Lajos; III. évf. Belső berendezés, Kaesz Gyula; IV. évf. Jelenkor építésze, Major Máté. Áprilisban kiírják a tanszék-vezetői pályázatot, amit a friss Kossuth-díjas Major Máté nyer el.

Az 1948/49-es tanterv – a második reform következtében Szentkirályi ezt nevezte első reformnak, mikortól „a történelmileg elavultat fokozatosan gyorsuló ütemben szoríthassa ki a korszerű” – jelzi az oktatás tartalmi és mennyiségi fejlesztésének irányát. Új tantárgyak jelentek meg újabb „meghívott szakelőadókkal”. A korábbi, lényegében még a háború előtti tantervet csak éppen kozmetikázó tantervhez képest lényeges óraszám-emelkedés következett be. 1–2 órás növelést kapott a Mennyiségtan (matematika) és a Szilárdságtan. Az Újkortól visszavettek 2 órát és a Képzőművészetek története is vesztett egyet. A szakmai fejlesztési reform szellemében új tárgy az Építőtechnológia 2 ó. egyelőre Papp Ferenc előadóval. A Bevezetés az építészetbe a korábbi Ókori építészet óraszámával, Major Máté meghívott előadóval. A Bevezetés az épületszerkezet-tanba 2 ó. Gerendás István megh. ea.-val. Bevezetés a tervezésbe 4 ó. Gádos Lajos megh. ea.-val. Épülettervezés 2 ó. Schmidl Ferenc megh. ea.-val.

Üzemgazdaságtan 8 ó. dr. Harsányi István megh. ea.-val. Az ideológia erős megjelenési igénye miatt egy ugyancsak bevezetés jellegű tárgy, minden félévben 2 ó., összesen 16 ó. Társadalomtudomány. Az óraszám-növekedés eredményeként a heti órák száma a félévek sorrendjében 42, 42, 38, 36, 45, 43, 45, 47 ó. lett. Ami akkor is

2. táblázat. Az 1948/49-es tanterv

Tantárgyak	1. félév	2. félév	3. félév	4. félév	5. félév	6. félév	7. félév	8. félév	9. félév	Tanárok
Mennyiségtan	4 4	2 2								Hajós György
Abrázoló mértan	4 4	4 4								Pelikán József
Építőanyagok			2 –							Mihailich Győző
Földmérés							2 –			Kürti Vilmos
Építőtechnológia		2 –								Papp Ferenc
Rajz I-II.	– 6	– 6	– 4	– 4						Bardon Alfréd
Alakrajz						– 2	– 2			Bardon Alfréd
Vízfestés						– 2	– 2			Bardon Alfréd
Betüvetés, Mintázás							– 2	– 2		Ohman Béla
Bevezetés az építészetbe	4 2	4 2								Major Máté
Középkori építészet			4 4	4 4						Rados Jenő
Újkori építészet					3 3	3 3				Kotsis Iván – Kardos György
Képzőművészetek története							2 –	3 –		Csányi Károly
Szilárdságtan	2 2	4 2	3 3	3 3						Csonka Pál
Vas- és vasbetonszerkezetek					3 3	3 3				Csonka Pál
Nagyszerkezetek							2 –			Csonka Pál
Bevezetés az épületszerkezet-tanba	2 2	2 2								Gerendás István
Épületszerkezettan II.			4 4	4 4	4 4					Arvé Károly
Épületszerkezettan III.						4 4				Kiss Tibor – Kotsis Iván – Weichinger Károly
Bevezetés a tervezésbe		4 –								Gádoros Lajos
Épülettervezés I.	– 2									Schmidl Ferenc
Épülettervezés II.			– 6	– 6	– 10	– 10	– 20	– 20		Weichinger Károly
Épülettervezés III.										– Kiss Tibor – Schmidl Ferenc
Lakóépületek			2 –	2 –						Kotsis Iván
Középületek					3 –	3 –	2 –			Kiss Tibor
Ipari és gazdasági épületek								3 –		
Kertépítés							2 –			Kiss Tibor
Belső berendezés								2 –		Kaesz Gyula
Városépítéstan							3 2	3 4		Korompay György
A. Fejezetek a szerkezettanból							2 –	2 –		Arvé Károly – Rados Jenő – Kiss Tibor
B. Fejezetek az építészettörténetből										
C. Fejezetek a tervezésből										
Épületek vízellátása és fűtése								2 –		Hornyák Endre
Villamos berendezések							2 –			Taky Ferenc
Üzemgazdaságtan						2 –	2 –	2 –		Harsányi István
Társadalomtudomány	2 –	2 –	2 –	2 –	2 –	2 –	2 –	2 –		
Angol, francia nyelv, orosz műszaki					2 –	2 –				
Műszaki angol nyelv							2 –	2 –		Cserépy István

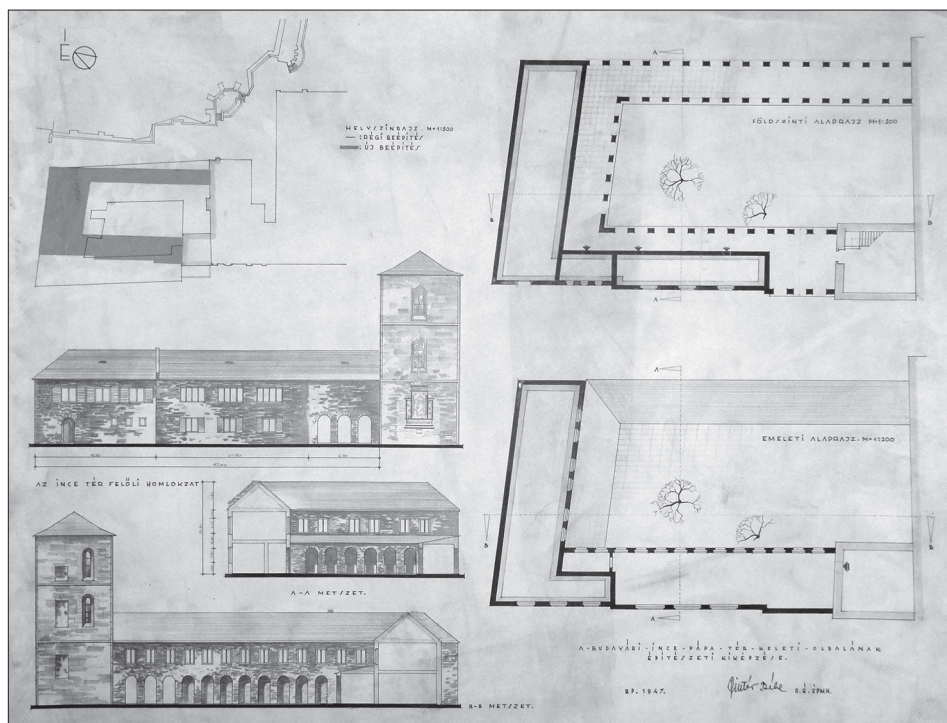
sok, ha hat napra vonatkozik, akkor ugyanis a szombat munkanap volt. A hallgatók erőteljesen tiltakoztak is. Ez a második reform, noha a korszerűsítés szellemében fogant, valóságosan még az új politikai-ideológiai honfoglalást jelentette az építésszoktatásban. Ugyanis az új „Bevezetés a ...” vagy „Fejezetek a ...” című tantárgyak esetében aligha gondolhatunk a hiányzó szakmai képviselőre (2. táblázat).

Az órarendbe nem osztott – fakultatív – előadások a sokéves hagyománynak megfelelően és az új igények szerint elvileg még ebben az évben is a hallgatók rendelkezésére álltak, többségükben azonban oktatás nem indult, Kertész K. Róbert, Medgyaszay István, Kismarthy Lechner Jenő már nem adhatott elő. A meghirdetett tárgyak: I. félév: India építészete 1 előadási óra, Kertész K. Róbert címzetes rendkívüli tanár; Magyarország építészete a XIX. sz. második felében 1 ea., dr. Kismarthy Lechner Jenő c. rk. t.; Népi építészetünk és alkalmazásai 1 ea., Medgyaszay István c. rk. t.; Természetes építőkövek romlása és védelme 1 ea., Láczy Oszkár c. rk. t.; Bevezetés a tudományos módszertanba 2 ea., dr. Cavallier József c. rk. t.; Szilárdságtan szeminárium 2 ea., Somogyi László megh. ea.; Középkori építészeti szeminárium 2 ea., Dümmerling Ödön adj.; Ókori építészeti szeminárium 2 ea., dr. Kardos György adj.; Orosz nyelv 4 ó., Mihálka Gyula megh. ea. II. félév: India építészete 1 ea., Kertész K. Róbert c. rk. t.; Apártázatos reneszánsz építés Magyarországon 1 ea., dr. Kismarthy Lechner Jenő c. rk. t.; Repertórium Ábrázoló geometriából 3 ea., dr. Szmodits Hildegárd c. rk. t.; Vasbeton héjszerkezetek 1 ea., Menyhárd István magántanár; Nagyvárosok műszaki feladatai 1 ea., dr. Viola Rezső magántanár; Műemlékvédelem 1 ea., dr. Gerő László magántanár; Szilárdságtani szeminárium 2 gy., Somogyi László megh. ea.; Középkori építészeti szeminárium 2 gy., Dümmerling Ödön adj.; Városepítéstani szeminárium 2 gy., Jankovich István ts.; Építési szabályzatok 2 ea., Reischl Antal megh. ea.; Középületek 2 ea., Tomory László adj.; Orosz, Angol, Francia nyelv 2–2–2 ea.

A következő, 1949/50-es tanévben folytatódott az Építésmérnöki Osztály átszervezése. Az Osztálytanács 1949 novemberében így nézett ki: dr. Rados Jenő ny. r. t. elnök (dékán 1948–49), dr. Kiss Tibor ny. r. t., Arvé Károly ny. r. t., dr. Csonka Pál ny. r. t., dr. Kotsis Iván ny. r. t., Major Máté (új), Weichinger Károly ny. r. t. tanszékvezetők, továbbá dr. Pelikán József régi, Szabó János, dr. Harsányi István, dr. Bardon Alfréd int. t. régi, Lőrincz Gáspár, dr. Kardos György régi, Reischl Antal, Gábor László, Gerendás István, Preisich Gábor új meghívott szakelőadók.

Az egyetemi oktatók hagyományos rangjának (nyilvános, rendes, rendkívüli, intézeti, I. osztályú, díjtalan stb.) megváltoztatására is új rendszert javasoltak: függetlenített tanszékvezető tanár, meghívott előadó (máshol is dolgozik), adjunktus – tanárhelyettes, tanársegéd függetlenül, óradíjas kisegítő tanársegéd. Az elnevezések nyilván az új „meghívott szakelőadó” státusokat törvényesítette volna, de a rangokat még jó ideig a régi rend szerint használták.

A meghívott szakelőadók rendszerbe állítása nem ment simán, elbocsátások nélkül. Elsőnek 1949 novemberében Dümmerling Ödönt, a Középkori Tanszék adjunktusát küldték el úgy, hogy főnöke, aki ekkor osztályelnök volt, dr. Rados Jenő sem tudta az okát. December elsején Arvé Károlyt küldték nyugdíjba, helyére Gábor

3. kép. Pintér Béla, II. évfolyamos építészhallgató terve (Bp. I. Ince pápa tér, a későbbi Hilton Szálló helye), 1947. BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék Archívuma, 102261

László került. A következő hónapok során dr. Kotsis Ivánt küldték el. Nem lehet tudni, hogy Schmidl Ferenc vagy Preisich Gábor volt-e a várományos. 1950 márciusában már Major Máté volt az Osztály vezetője (dékán 1950–51) és a személyzeti bizottság elnöke.

A VKM 1480–64–4/1950. VI. 4. rendelet alapján a Mérnöki és Építésztechnológiai Osztályból létrejött két önálló kar, a Mérnöki Kar és az Építésztechnológiai Kar, mint a már korábban átnevezett Budapesti Műszaki Egyetem karai. A karrá alakulás után 1950 második felébe valóban forradalmi eseményeket hozott a Kar átalakításában. Változtak a tantárgyak, a tanárok, a tanszékek, a felsőbb vezetési kívánságok és elrendelések, szinte hétről hétre, a kort jellemző kifejezéssel, „fokozódott a helyzet”. A kari tanácsok és értekezletek uralták a kari életet hosszadalmas vitákkal, a „tapasztalatcserék”, a „tanszéki munka építőjellegű bírálataival”, a munka eredményének és feladatainak, meg az ideológiai képzésnek az állandó ébrentartásával. A tanári kar növelésére, lecserélésére az ötletelés szintjén hozták szóba a Vallás és Köznevelési Minisztérium, az Építészeti Minisztérium (ÉM), az újonnan létrehozott intézmények és iskolák rendszerhű kádereiből behívható neveket. Pl.: Mátrai dr. Zemlén

Jolán a Természettani ismeretek tárgyra a VKM-ből (ebből nem lett semmi), Gerendás István a Haditechnikai Intézetből, Lévai Andor, Perényi Imre, Rudnay Gyula, Trautmann Rezső az Építésügyi Minisztériumból, Rados Kornél ÉTI igazgató, stb. volt jelölt. A régi tanárok leváltására a módszer egyszerű volt. A pártgyőzelmekkel elfoglalni a minisztériumokat, s onnan kiközvetíteni a „meghívott szakelőadókat”. Az újabb tantervi változtatások – nevezzük harmadik reformnak – háttérben már a szocialista iparosítás, a korábbi építőszakmát kisipari tevékenységnek minősítő, az új megalomániás iparszerű építkezések pártkoncepciókban megfogalmazott parancsa állt. Ez azonban ekkor még nem jelentette az építész szakmai képzés technikai oldalának eltűlését. „Abból, hogy az építészet jellegénél fogva kettős természetű: a tervezés felől nézve inkább a művészethez közelít, az emberi környezet esztétikus alakításának egyik alapvető eszköze, ugyanakkor az építés, a megvalósítás egyfelől az egzakt tudományokhoz, másfelől a konkrét gyakorlathoz, az iparhoz köti.”⁷ Ez mutatkozott meg a *mérnöki* és *tervezési* tárgyak viszonylagos egyensúlyában, a 26%–32% arányban, a tervező és kivitelező szakok között (3. táblázat).

A folyó évfolyam tanterve elég jól jellemzi a változásokat, néhány adatot kiemelünk belőle. A négyéves képzési idő mellett elindították a tagozatos képzést tervező és kivitelező tagozatokkal a második évfolyamon. Az óraszámok ismét nőttek. A tervezési oldalon 15, a kivitelezésin 18 órával. A százalékos arányokat tekintve óraszám-növekedés volt a *mérnöki* és az *ideológiai* tárgyakban, és csökkenés az *alapozó, készségi és tervezési* tárgyakban. A további részletek szemlélhetők a mellékelt tantervtáblázatban. A tantervi reform keretében tanszéki profilozásnak nevezték a következő tárgyelosztási rendet, a tanszékek nevének kisebb változtatásával és az óraterhelésekkel együtt. Szilárdságtani Tsz.: Ábrázoló geometria, Mennyiségtan, Természettani ismeretek, Szilárdságtan I. II., Tartószerkezetek I. II., Tervezés III. (csak a statikusoknak), I. félév. 23 óra. 25 gy. II. félév. 19 óra. 29 gy.; Építésméleti és Építéstörténeti tanszékek (Általános Építészeti Tsz., Középkori Tsz., Újkori Tsz.): Bevezetés az építészetbe, Építéstörténet I/1., I/2., II., III., IV. félév, Korunk építésze, Építéstörténeti összefoglaló (enciklopédia) a B tagozatszámára; Épületszerkezeti Tsz.: Bevezetés a szerkezettanba, Épületszerkezetek I. II. III., Épületek vízellátása és fűtése, Villamos berendezések, Anyagtan I. II., I. félév. 16 óra. 10 gy., II. félév. 24 óra. 15 gy.; Építésgazdasági Tsz. (új!): Üzemi tervgazdálkodás I. II., Üzemgazdaságtan I. félév. 13 óra., 8 gy., II. félév. 7 óra. 4 gy.; Építésvégrehajtási Tsz. (új!): Építési gépek és állványok I. II. III., Kitűzés – felmérés, Építésszervezés, Mélyépítés, Kiviteli tervkészítés, I. félév. 14 óra. 10 gy., II. félév. 12 óra. 12 gy.; Rajzi Tsz.: Szabadkézi rajz I. II., Vízfestés, Alakrajz, Betűvetés, Műszaki rajz, I. félév. 16 gy., II. félév. 20 gy.; Városépítési Tsz.: Városépítés, Területrendezés, Területrendezési összefoglalás, I. félév. 6 óra. 2 gy.; I. sz. Épülettervezési Tsz.: Bevezetés a tervezésbe, Lakóépülettervezés I. II., Tervezés I. II., Belső berendezések; II. sz. Épülettervezési Tsz.: Középülettervezés, Tervezés II/1. II/2., Tervezés III.; III. sz. Épülettervezési Tsz.: Mezőgazdasági épületek tervezése, Ipari épületek tervezése, Tervezés III. A tárgyak tanszékek mellé sorolásával

⁷ Szentkirályi 2. lábjegyzetünkben i. m.

3. táblázat. Az 1949/50-es tanterv

Tantárgyak	1. félév	2. félév	3. félév tervező szak	4. félév ter- vező szak	3. félév kiví- telező szak	4. félév kiví- telező szak	5. félév	6. félév	7. félév	8. félév	Tanárok
Mennyiségtan	4 4	4 2									Szabó János
Abrázoló mértan	4 4	4 3									Pelikán József
Rajz I-II.	– 6	– 6	– 4	– 4	– 4	– 4					Bardon Alfréd
Alakrajz							– 2				Bardon Alfréd
Vízfestés							– 2	– 2			Bardon Alfréd
Betüvetés	– 2										Bardon Alfréd
Építészettörténeti enciklopédia					4 –	4 –					Rados Jenő
Bevezetés az építészetbe	4 2	3 2									Major Máté
Építészettörténet I.			4 4	4 4							Rados Jenő
Újkori építészet							3 3	3 2			Kardos György
Képzőművészetek									3 –	2 –	Pogány Frigyes
Szilárdságtan	2 2	4 2	4 2		4 2	4 2					Csonka Pál
Vas- és vasbetonszerkezetek							3 4	4 2			Csonka Pál
Nagyszerkezetek									2 –		Csonka Pál
Bevezetés az épületszerkezettanba	2 2	2 2									Gerendás István
Épületszerkezet I.					4 6						Gábor László
Épületszerkezet II.			4 6	4 2		4 4					Gábor László
Épületszerkezet III.							4 8	6 4			Gábor László
Építési anyagtan		2 –	4 –	2 –	4 –	2 –					Papp Ferenc – Gyengő Tibor – Bretz Gyula
Munkatudomány az építőiparban					2 2	2 2		2 –			Győri László – Bándy István
Fejezetek a szerkezetanból										2 –	Gábor László
Épületek vízellátása és fűtése										2 –	Hornák Endre
Villamos berendezések									2 –		Taky Ferenc
Belső berendezés										2 –	Kaes Gyula
Bevezetés a tervezésbe	2 –	2 –									Gádoros Lajos
Épülettervezés I.			– 8	– 7	– 8		– 7				Weichinger Károly
Lakóépületek		2 –	– 4		– 4	– 2					Kotsis Iván
Épülettervezés II.							– 10	– 8			Kiss Tibor – Schmidl Ferenc
Középületek I.							3 –	2 –			Kiss Tibor
Középületek II.									2 –		Weichinger Károly
Kertépítés									2 –		Kiss Tibor
Városépítéstan									4 2	4 2	Korompay György
Épülettervezés III.									– 20	– 17	Kiss Tibor – Kotsis Iván – Weichinger Károly
Ipari épületek										2 –	Paulovits László
Gazdasági épületek										2 –	Hegedüs Béla
A. Fejezetek a szerkezetanból B. Fejezetek az építészettörténetből C. Fejezetek a tervezésből									2 –		Csonka Pál – Rados Jenő – Weichinger Károly
Szakszeminárium	2 –	2 –	2 –	2 –	2 –	2 –	2 –				
Üzemgazdaságtan							2 –	2 –	2 –	2 –	Mártonfi Rudolf
Társadalomtudomány	2 –								2 –	2 –	Bíró Lívia
Haditechnika elemei							1 –	1 –	1 –	1 –	Gerendás István
Orosz nyelv			2 –	2 –	2 –	2 –	2 –	2 –	2 –	2 –	
Orosz, angol, francia műszaki nyelv							2 –		2 –		

valamelyest tisztult a kép, de a túlterhelés kérdése nem oldódott meg. Ötven és ötven feletti heti óraszámokat kellett csökkenteni felsőbb utasításra, s néhány óra törlésével sikerült is a heti órák számát 44–48 órára csökkenteni, de ez még így is sok volt. Két új tanszék alakult, az Ipari Épülettervezési Tsz. és az Építésgazdasági és Végrehajtási Tsz. (legújabb!), először meghívott előadókkal.

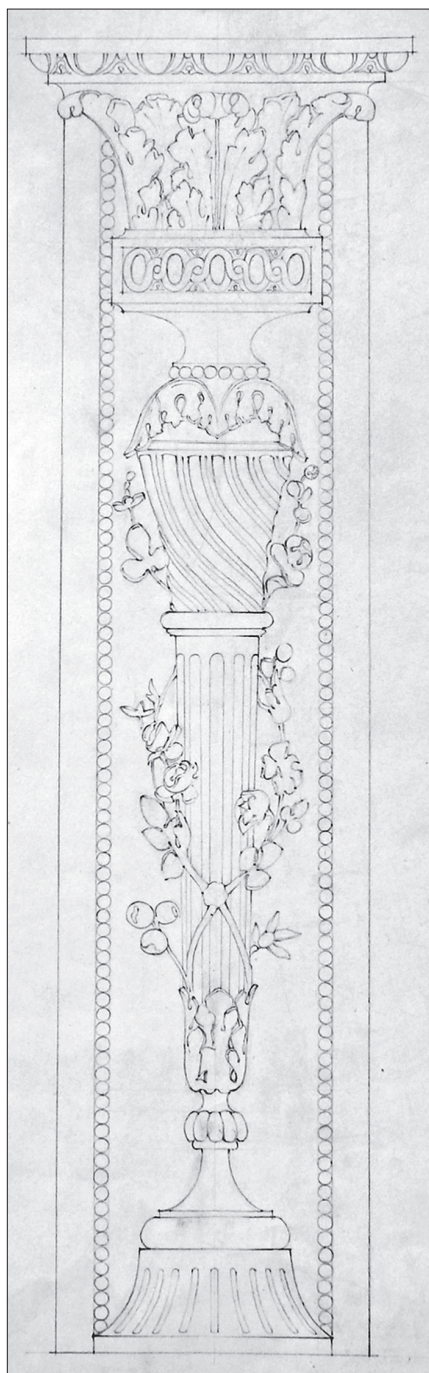
A kormányzat hatalmas műszaki fejlesztési terveinek megfelelően a Karra új feladatok vártak. A felvételi létszámot 430 főre tervezték, ezen belül nagyobb hányad A tagozatos építőművész képzését, sőt egy Építőművész Egyetem létrehozását is a Villányi úton. A képzési idő felemelése napirenden volt négy és fél, illetve öt évre. A tanszékek munkáját rendszeres beszámolók keretében vizsgálták. Az új tantervek kidolgozásának alapelveit 1951-ben egy csúcsbizottság – Gerendás István, dr. Kardos György, Kádár István, dr. Pelikán József, Perényi Imre, Reischl Antal, Major Máté vezetésével – s albizottságok munkájával készítették. A nappali tagozaton államvizsgák előtt négy és fél év tanulmányokat és fél év gyakorlatot terveztek, heti 36 óras képzést, tantárgysorrendet stb. „A Párt útmutatása alapján a Közoktatási Minisztérium új profilokat javasol: építőművészeti (architekt) és építőmérnöki (ipari és középítő) mérnöki képzésre kell irányt venni.”⁸ Ez a korábbi egységes képzés szétválasztását elmélyítette, s egyúttal a régebbi hallgatói felvételi létszám – az országépítés és a népgazdaság felturbóztatása szellemében – négy-ötszörösére emelkedett.

A tanszékek és állások megerősítése 1951-ben: az Építészetelméleti Tsz. új neve II. Építéstörténeti Tsz. (Major Máté); új a III. Építéstörténeti Tsz. (dr. Kardos György); régi az I. Építéstörténeti Tsz. dr. Rados Jenő; Korompay Györgyöt rövid úton elbocsátják (1951. szept. 1.), és a Városépítési Tsz. új vezetője Perényi Imre az ÉM-ből nyilvános rendes minősítéssel; új a Tartószerkezetek Tsz. dr. Pelikán József; régi a Rajzi Tsz. dr. Bardón Alfréd ny. r. t.; új névvel jelentek meg a tervezési tanszékek a Lakóépülettervezési Tsz. Reischl Antal int. t.; Ipari Tervezési Tsz. Rados Kornél; I. sz. Középülettervezési Tsz. Körner József a VÁTI-ből (Városépítési Tudományos Tervező Intézet); II. sz. Középülettervezési Tsz. Hámos István a VÁTI-ből; Épületgazdasági és Végrehajtási Tsz. Vadász Mihály az Állami Műszaki Főiskoláról.

Major Máté lemond a dékánságról és dr. Kardos Györgyöt javasolja. Kardos elvállalja (dékán 1951–52) és érdekes programot ad: „Kultúrforradalmat csak ideológiailag jól képzett káderekkel lehet megvalósítani.” Major Máté tudományos munkával kíván foglalkozni és kiépíti a kapcsolatot a Magyar Tudományos Akadémiával. Ekkor azonban kirobban egy a rendszerre jellemző éles kritikai harc.

A szocialista realizmus vitája az építészetben maradandó nyomokat hagyott maga után, az építészoktatásban pedig megrendítő állapotokat. Amikor a Szovjetunió minden tekintetben kötelező példa volt, az építészetben is a szocialista realizmusként ismert formavilág ütközött a Magyarországon már évtizedek óta honos, ebben a vitában „modernizmusnak” nevezett építészeti alkotómódszerrel. Előbbi gondolatok szöszlője a Karon a Moszkvából érkezett Perényi Imre volt, utóbbi gondolatvilágot

⁸ BME Építészmérnöki Kar, Kari Tanács jegyzőkönyve 1951. június 5.

a funkció, a célszerűség, a hatékonyság igazába vetett hittel Major Máté képviselte. Amikor a szocialista művészet ideológiai, elméleti és magyar változatát Révai József miniszter, az MDP hivatalos álláspontjává tette 1951 tavaszán, a téma végigvonult a művészeti élet minden területén. Révai azt is felvetette, hogy ennek a művészi felfogásnak – a nyugati kapitalista „modernizmus” elvi elvetésének és a munkásosztály harcának, igazságának, szépségének és eredményeinek bemutatása a történelmileg haladó korszakok stílusának (nekünk a reformkor klasszicizmusának) – követésével az építészet tud leghatékonyabb tudatformáló erőt kifejezni. A témát Kardos György új dékán 1951. október 2-án a Kari Tanács elé vitte. A vita egyoldalúságát a bevezetőben elhangzó mondat jellemezte: „A modernista építészet »emberszolgálat« – ez a gondolat volt Major állításainak adu-ása – nem volt egyéb, mint a burzsoázia által a társadalmi munkamegosztás bonyolult szerkezete révén kinyitott szelep, amelyen kitódult a polgári értelmiségben felgyülemlett elégedetlenség göze.” A lényeg azonban, hogy Révai fellépése számon kérte az építészeketől és az építésztanároktól a „népi és nemzeti építészeti hagyományt”, s javasolta a Magyar Építőművészek Első Országos Kongresszusa és a kapcsolódó Kiállítás összehívását, illetve megrendezését (ideje 1951. október 26–27.), a Magyar Építőművészetek Szövetsége (MÉSZ) megalakítását, az építészetoktatás felülvizsgálatát. „A tanárok között túltengenek a modernista építészet hívei és valószínűleg a tantervben is hiba van.” A kari vitában az elvárt sza-

4. kép. Vámosy Ferenc, IV. évfolyamos építészhallgató rajza, [1951]. BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék Archívuma, 100039

badkozás és önkritika érvényesült, a változtatások szándékával. A hivatalos zárszó helyett inkább idézzük dr. Csonka Pál szavait: „Egy nemes verseny záródott le a szemünk előtt. Távoli szemlélői voltunk a versenynek. Ebben a harcban... elsőnek és másodiknak is kell lenni. Mi azonban a másodikat is éppen úgy szeretjük és nagyra becsüljük mint az elsőt.” Csonka professzor egyébként sok esetben egyetlen mondatral jellemezte a vita lényegét, esetleg értékét is. Például: „Kérem, hogy a dekorációkkal ne tegyék tönkre a frissen festett falakat.” „A külső szakértők bevonása terelte helytelen irányba a reformot.” „Az előadott anyagot ne olvassák fel, hanem adják elő.” „Az ipar sem tudja, hogy mit akar, szomorúan látom, hogy a tanárok sem tudják, milyen diplomát akarnak kiadni.”

A tárgyalapítások és a behívható tanárok érdekes alakja volt Naumov professzor Moszkvából, az Építésgazdasági és végrehajtási tárgy tanára. Magyarul nem tudott, de tolmáccsal sok „helyes” oktatás-módszertani tanácsot adott a szovjet gyakorlat alapján. Amikor például a Kar tervezési intézetet akart alapítani, ő közölte, hogy a Szovjetunióban ez be van tiltva.

Az 1950/51. évi tantervben az I. évfolyam órái még Építőművészi és Építőmérnöki név alatt szerepeltek, a II. III. évfolyam A és B tagozatosként, a IV. évfolyam tanterve egyforma volt mindkét tagozaton. Az állandó változások ideje ez, rendkívül megnövekedett hallgatói létszámmal, évfolyamonként módosuló tantervvel, ezért indokolt az egyes évfolyamok tárgyrendszerét áttekinteni. A Mennyiségtan tárgyat I. évfolyam Rostás István és Pelikán József tartja: művész 6 ea. 6 gy., mérnök I–II. évf. 10 ea. 8 gy.; Mechanika, Szilárdságtan I–II. évfolyam dr. Csonka Pál: művész 14 ea., 8 gy., mérnök 11 ea., 6 gy.; Anyagtan, I–II. évf. Bretz Gyula: művész 10 ea., mérnök 8 ea.; Rajz, dr. Bardon Alfréd: I–III. évf. 18 ó., mérnök 16 ó.; Épületszerkezettan, Gerendás István és Gábor László: I–IV. évf. A 24 ea. 18 gy., B 18 ea. 14 gy.; Építészeti alaktan, dr. Kardos György: II. évf. A 2 gy., B 6 ea. 4 gy.; dr. Rados Jenő: B 3 ea. 3 gy.; Építészettörténet, dr. Kardos György, Major Máté, dr. Rados Jenő: A 21 ea. 15 gy., B 4 ea. 2 gy.; Lakóépületek tervezése, Reischl Antal: A 5 ea. 6 gy. B 5 ea.; Tervezési gyakorlatok, dr. Kiss Tibor, Weichinger Károly: A 4 ea. 2 gy., B 20 gy.; Tartószerkezetek, dr. Pelikán József, dr. Csonka Pál: A 6 ea. 4 gy., B 10 ea. 6 gy.; Középületek tervezése, dr. Kiss Tibor, Weichinger Károly: A 6 ea. 7 gy., B 6 ea.; Talajmechanika, dr. Kézdy Árpád: B 3 ea. 2 gy.; Képzőművészetek története, Pogány Frigyes: A 4 ea. B 2 ea.; Ipari épületek tervezése, Rados Kornél: A 8 ea. 2 gy., B 8 ea. 2 gy.; Évfolyam tervezés: A 11 ó., B 10 ó.; Városépítés, Perényi Imre: A és B 4 ea. 2 gy.; Mérnöki ismeretek: B 2 ea.; Bevezetés a tervezésbe, Reischl Antal: A 2 ea. B 2 ea.; Tervezés: A 30 ó. B 20 ó.; Kitűzés-felmérés: B 1 ea.; Kivitelezés, Valkó Ödön: A 2 ea. B 8 ea.; Üzemgazdaságtan, dr. Sebestyén Gyula: A 2 ea., B 9 ea.; Épületgépészet, Hornyák Endre: A 4 ea., B 4 ea.; Építő gépek, Szatmáry István: B 9 ea. 7 gy.; Geológia, dr. Papp Ferenc: B 2 ea.; Kémia: B 2 ea.; Orosz nyelv: A 12 ó., B 12 ó.; Honvédelmi ismeretek, Gerendás István: A 11 ea. B 12 ea.; Marxizmus-leninizmus: A 10 ea., B 10 ea.; Politikai gazdaságtan: A 6 ea. B 6 ea.; Belső berendezések, Kaesz Gyula: A 2 ea., B 2 ea.; Területrendezés: A 4 ea. 4 gy., B 4 ea. 4gy.; E tanrend már 6–8 A tagozatos és 14–15 B tagozatos tankörnyi

hallgatóság számára készült. Viszonylag sok volt az évközi lemorzsolódás. Óraszámarányok: alapozó tárgyak – A 12,2%, B 13,9%; készségi tárgyak – A 12,2%, B 11%, mérnöki tárgyak – A 25,6%, B 32%; történeti tárgyak – A 18,6%, B 13%; tervezési tárgyak – A 24%, B 22%; közismereti tárgyak – A és B 9%. Vagyis az A tagozat többet kapott a történelmi és tervezési tárgyakból, a B tagozat a mérnöki tárgyakból.

Ajánlott tárgyak: Fejezetek szilárdságtanból 2 ó. dr. Csonka P.; Statikai tanácsadás 2 ó. dr. Pelikán J.; Statisztikai matematika 1 ó., Vasbeton héjszerkezetek 1 ó. Menyhárd István; Előregyártás 1 ó. Rados Kornél; Népi építészet dr. Kiss Tibor; Bútortörténet 2 ó. Csányi Károly; Műemlékvédelem 1 ó. dr. Gerő László; Mérnöki enciklopédia 1 ó. Salamon Pál; Esti alakrajz 2 ó. dr. Bardon Alfréd; Vízfestés 2 ó. dr. Bardon Alfréd; Mintázás 2 ó. Ohmann Béla; Francia nyelv 2 ó. Mantel Armand.

Kardos György dékánága alatt (1951–52) a tanulmányi ügyek széles körű szabályozása, irányítása, újabb tantervek alkotása, hallgatók és oktatók fegyelmi szabályozása folyt. A vizsgák száma, lebonyolítása, vizsga-előkészítés, tanulókori rendszer, ideológiai képzések stb. hosszadalmas tanácsuléseken zajlottak a rendszeres minisztériumi kapcsolattartókkal, akik mellesleg később egyetemi oktatók lettek. És természetesen a Szovjetunió tapasztalatainak átvétele kötelező feladat volt.

1952-ben egy új egyetem koncepciója született meg. „A népgazdaság fejlődése megnövelte a mérnökhallgatók számát. A BME zsúfoltsága színvonalesítéshez és lemorzsolódásokhoz vezetett, szükségessé vált egy új építőipari egyetem létesítése. Ezt az Általános mérnök-karból és az Építész karból kell kifejleszteni a BME épületében.” Később saját egyetemi épületeket terveztek a Petőfi hídon túli területre. (A híd előtti terület hagyományosan a BME fejlesztési területe volt, amit hamarosan, egy évtized alatt teljesen be is építettek.) Az Építőipari Egyetemnek először tíz tagozatot terveztek a mélyépítés és magasépítés összes szakmája számára, évente ezerfős felvételi létszámokkal. Az Építőművész Kar programja a szocialista realista építészet magas színvonalú biztosítása, tervépítkezések művészeti irányítása lett volna. Az Építőmérnöki Kar programjába került volna az építészet teljes műszaki spektruma, a szerkezetektől a kivitelezésig. Lett volna városépítési szakág és két további intézmény az általános mérnök szakma teljes tartományára. A nagyvonalú tervekben annyi maradt, hogy az Általános Mérnök-karból és az Építészmérnöki Karból az Építőipari Műszaki Egyetem alakult meg, első rektora a dinamikus szervező, építésztörténész, dr. Kardos György lett. Kardos ideálja a képzésben az olasz és francia akadémiák példája, és különösen a berlini Schinkel Akadémia működése volt. Ezt szolgálta a művészeti akadémia alapításának a gondolata is, amelyben az építészet átfogó szerepe érvényesülhet. Kardos azonban 1953 februárjában váratlanul elhunyt, halálával kezdeményezései kárba veszttek. Majd később, 1955-től a Közlekedési karokkal az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem új szervezete jött létre, amelyben a Kar elvesztette kezdeményező szerepét.

A Kardos György által elhivatott meggyőződéssel képviselt Építőművész Kar elképzelése a viták tüzeiben tökéletesen elhamvadt, és maradt az építészmérnök kétoldalú képzésének koncepciója az alapos műszaki, mérnöki felkészítés mellett a mű-

vészi készségeket és rangot is célzó képzéssel, oktatással. A kétoldalú képzést a már korábban kitalált „tervező” – „kivitelező”, később A és B tagozatok programjainak biztosításával oldották meg. Egyébként a képzési cél – tervezőművész vagy kivitelező, illetve általános építésmérnök – és ennek megfelelően a tanterv a továbbiakban is állandó vita tárgya volt, miközben egy adott órarend szerint folyt az oktatás. Tantárgyak és tanszékek között dúlt a küzdelem az órákért. A tervezési tárgyak tanárai többnyire a tervező szakokért vagy legalább óraszámokért érveltek, a mérnöki tárgyak tanárai pedig fordítva. A vitát rendre az Oktatási Minisztérium döntötte el azzal, hogy a Karon egyszakos és egységes építésmérnöki képzést kell biztosítani. Az órarendek évről évre változtak, mindig megváltozott tantárgyi pozíciókkal és jelentőséggel.

A háború utáni harmadik tantervi reform már valódi és jelentős változásokat hozott minden területen. A hallgatók összlétszáma óriásira emelkedett, 1953-ban már 2445 fő volt, az esti és levelező oktatás létszámaival. 1954-től kilencszemeszteres, négy és fél éves oktatási időt vezettek be. A teljes képzési idő 330–369 óra volt. A tanszékek száma tizenkettőre nőtt. A tárgycsoportokon belüli specializáció, szakterületi egyértelműség is bekövetkezett. Az A és B tagozatok (tervező és kivitelező) tantervei jellemzőbben elkülönültek. Az *ideológiai tárgyak* közt például a korábbi Társadalomtudomány tagolódott Marxizmus-leninizmusra és Politikai gazdaságtanra (később Tudományos szocializmus és Filozófia). Természetesen lényeges, 18,5%-os részesedéssel az összórászámból, mindkét tagozaton. Az A és B tagozaton a következő súlyeltolódások jöttek létre: a természettudományos *alapképzésben* a B tagozat 12%-ával szemben az A tagozat 8,4%-ban részesült az összes órászámból. A *történeti* tárgyakból (Építéstörténet, Képzőművészetek története, Magyar építéstörténet) az A tagozat négyszer több órát kapott, mint a B. A *készségi* tárgyak között (Rajz, Műszaki rajz, Mintázás) ugyanilyen volt az arány. A *mérnöki* tárgyak (Épületszerkezet, Szilárdságtan, Tartószerkezetek, Geodézia stb.) esetében az említett teljes órászámból az A tagozaton 78 ó., 23,5%, a B tagozaton 131 ó., 41% volt az arány. Végül a tervezési tárgyakból az A tagozaton 92 ó., 27,7%, a B tagozaton 73 ó., 22,8% volt a részesedési arány. A tervezési gyakorlatok még mindig elváltak a Lakó-, Köz- és Ipari épületek tervezése órától, de a Városépítési Tanszéken már együtt szerepeltek. Új tárgyak lettek: az Építészet alapjai és az Építészeti kompozíció Weiner Tibor közismert építész előadásában. Építéstechnológia – Széll László; Vízépítési enciklopédia és Munkavédelem (4.a–4.b táblázat).

Ez a kétszakos és óriás létszámú építésképzés ellentmondásosan ugyan, de mégis figyelemreméltó néhány év volt a Kar történetében. Szentkirályi Zoltán, mint mindennek a részese, méltán elismeréssel emlékezett meg a történetekről: „Nyilvánvaló lett, hogy a kettéválást nem valami mesterségesen kiagyalt újítási szándék szülte, hanem az az őszinte törekvés, hogy az oktatás rendje szervezetenként is az ipar támasztotta valós igényekhez igazodjon. [...] Ügyeltek arra, hogy a fokozottabb szétválás ellenére is megmaradjon a képzés két formája között a kölcsönösen egymásra utaló, szerves kapcsolat.” Az építészet oktatásának e mindenre kiterjedő reformja azonban az új ÉKME szervezet ellenére sem tudta megoldani az óriási létszámmal járó nehéz-

4.b táblázat. Az 1953/54-es tanterv (B tagozat)

Tantárgyak	1. félév	2. félév	3. félév	4. félév	5. félév	6. félév	7. félév	8. félév	9. félév	10. félév	Tanárok
Matematika	4 4	4 3	2 2								Tasnády István
Fizika		2 –	3 1								
Kémia	2 –										
Ábrázoló geometria	3 3	2 3									Lőrincz Pál
Rajz	– 6	– 4									Bardon Alfréd
Mintázás											Ohmann Béla
Építéstörténet			– 2 alak-tan	2 –	2 –	2 –					Rados Jenő
Magyar építéstörténet											Révhelyi Elemér
Képzőművészet története									2 –		Pogány Frigyes
Statika	3 2	3 2									Csonka Pál
Szilárdságtan			4 3	3 –	3 3						Csonka Pál
Tartószerkezetek					4 2	4 4	2 2	2 2			Pelikán József
Épületszerkezetan			4 3	4 3	2 3	2 3					Gábor László
Anyagtan		4 –	2 –	2 –							Bretz Gyula
Építéstechnológia					3 2	3 2		2 –			Széll László
Elektrotechnika					2 –						Taky Ferenc
Építőgépek					2 –						Szathmáry József
Építésgépesítés					2 –						László Gy.
Épületgépészet							3 –	2 –			Hornyák Endre
Építésszervezés							3 2	3 2	2 –		Vadász Mihály
Talajmechanika							2 1				Kézdy Árpád
Vízépítési enciklopédia							2 –	2 –			
Munkavédelem								2 –			Rados Kornél
Építőipari gazdaságtan											
Geológia		2 –									
Geodézia				2 –							
Építészet alapjai											Weiner Tibor
Építészeti kompozíció											Weiner Tibor
Lakóépületek tervezése			2 –								Reischl Antal – Kiss Tibor
Középületek tervezése											Weichinger Károly
Tervezési gyakorlat I.				– 6	– 6	– 6	– 10	– 10	– 19		Reischl A. – Kiss T.
Középületek tervezése (II.)				2 –	2 –						Kiss Tibor
Ipari épületek tervezése						2 –	2 –	2 –			Rados Kornél
Városépítés							2 –	2 2	– 8		Perényi Imre
Marxizmus-leninizmus	2 2	2 2	2 2	2 2	2 2	2 –					
Politikai gazdaságtan					2 –			2 –			
Orosz nyelv	2	2	2	2	2	2	2	2			
Honvédelmi ismeretek	3	3	3		3	3	3	3			

ségeket mind az oktatás helyigényével létező zsúfolt helyzetet, mind az oktatás, vizsgázás időigényességében jelentkező leterhelések nehézségeit.

A tanszékek, illetve vezetőik váltakozásában a kialakult problémát jelentő helyzet miatt még egy említést érdemel. Dr. Kardos György halála után az építészettörténeti tanszékek felállása ez volt: I. sz. Építészettörténeti Tsz., vezető tanár Rados Jenő professzor – ókor és középkori építészet; II. sz. Építészettörténeti Tsz., vezető tanár Major Máté professzor – ideológiai alapvetés, az ősközösségi és a legújabb kor építészete; III. sz. Építészettörténeti Tsz., vezető Révhelyi Elemér docens – reneszánsz és barokk építészet.

Az említett tanszék-, tantárgy-, óraszám-változások, a zsúfoltság és az oktatási túlterhelés az egész egyetemen hasonlóak voltak. Nyilvánvaló, hogy a politikának is le kellett mondania a szüntelen nagyralátó terv elképzeléseiről. A tarthatatlan állapotok, az állandó változások egy egyetemi elhatározáshoz, a már nem változtatható, *stabil tanterv* megalkotásához vezettek az Építészmérnöki Karon is. Az elképzelés alapja az ötéves képzés, a heti 36 órás tanulmányi idő, a félévenként 6 vizsga vagy 3+2 szigorlat és a szüntelenül hangoztatott egységes, nem szakosított építészmérnöki diploma. Az 1954/55-ös tanév kari tanácsi jegyzőkönyvei arról tanúskodnak, hogy állandó napirenden voltak az új tantervvel kapcsolatos képzési viták. A képzési idő emelése az esti és levelező szakon természetes volt, hol 10, hol 12 félév között této-váltak. A nappali tagozaton a 10 szemeszter elhatározása a levegőben lógott. A nagy kérdés változatlanul az volt, hogy mire, milyen általános, tervező vagy kivitelező tevékenységre kell felkészíteni a hallgatóságot. A stabil tanterv véleményezése során ilyen vélemények hangzottak el: Pelikán József – az általános képzés a helyes; Perényi Imre – külön építőművészi és építőmérnöki képzés kell; Major Máté – így van, de egy megállapítandó félévszám után válogatással kell meghatározni az építőművész tagozatra érdemes hallgatókat; Kiss Tibor (dékán 1952–53) – a kétoldali képzés a helyes, a jelenlegi A és B tagozatos hallgatók bármelyikéből kerülhet ki művészi képességű, illetve mérnök hajlamú tehetség; Weichinger Károly – szovjet és lengyel példák nyomán 20–30 fős atelier tagozatot javasol; Széll László – egy építészmérnöknek minden vonalon jártasnak kell lennie (vagyis általános); Reischl Antal – 7. félévig tagozódás nélküli képzés, s abból váljon ki egy 30 fős művész tagozat; Rados Kornél – a művészképzés a 10. szemeszteren legyen; Révhelyi Elemér – minden tagozat kapjon Magyar építéstörténet órákat; végül Gábor László dékán – maradjon a kéttagozatú oktatás, 10 szemeszterrel.⁹ Két hónappal később Cholnoki Tibor közli, felesleges a Kar vitája, mivel az Oktatási Minisztériumban az Építészmérnöki Kar egy szakkal szerepel.

1955. májusban felmerül kari javaslatként az is, hogy a Tudományos Akadémián legyen Építészeti Osztály. Ebben az időben Major Máté ott osztályvezető, az Építészettörténeti és Építészetelméleti Főbizottság elnöke, amelyben a művészettörténészek is helyet kaptak. Ezek mellett ő volt a főhatóság jellegű Építészeti Tanács tagja és a Magyar Építészek Szövetségének elnöke is.

⁹BME Építészmérnöki Kar, Kari Tanács jegyzőkönyve 1954. nov. 30.

„A tantervről és a tantárgyi programokról folyó többéves viták után Gábor László első dékánsága idejében (1953–58, később 1967–72) már felszínre kerültek a képzés belső folyamatainak azok a pedagógiai jellegű kérdései is, amelyek az átfogó építészeti szemlélet kialakulásának törvényszerűségeit vizsgálva az átadás legkedvezőbb eszközeit és módszereit kívánták feltárni. Kardos, majd Gábor László nemcsak a mester-tanítvány viszony fontosságát hangsúlyozták, hanem a tematikákban a fokozatosság és az összefüggések jelentőségét elemezve a képzés egymásra épülő tantárgyi elemeinek összehangolására is törekedtek. A tantervben és tárgyprogramokban rögzített képzési koncepció célja a hallgatók belső, személyes fejlődésének elősegítése volt, amiben a műtermi jellegű feladatok is szerepet kaphattak. Az egyre szélesebb körbe tekintést nyújtó feladatok tartalma és sorrendje is a személyes elmélyülés kibontakoztatását, az építésszé válás folyamatát szolgálta.

E képzési folyamatot és annak kiteljesülését nem csak az oktatók közötti viták, egyeztetések, a személyes érdekelttség és felelősség átérzése is segítette. A túlzottan magas létszám, az esti és a levelező oktatás új módszerek, segédletek és szakanyagok készítését, sokszorosítását követelték. A tankönyvkészítésre ösztönző új igény Gábor László első szerkezetan könyveivel (1952) vagy Kardos György, Rados Jenő, Major Máté, Széll László, Reischl Antal, Perényi Imre és mások tankönyveivel az ezt követő években vált széles körű szakmai képző tevékenységgé. Az oktatógárda létszámbeli megnövekedése, a háború után végzett fiatal oktatók száma és kibontakozó önálló tevékenysége, az oktatók többségében jelenlévő személyes elkötelezettség volt a forrása annak, hogy a későbbiekben is képes volt a Kar az építésképzés alkotói követelményeinek megfelelni.”¹⁰

1955 nyarára a *stabil tanterv* elkészült, dr. Gábor László dékán aláírta és meghirdette. Azokat a – korábbi tanterv szerinti – sajátosságokat, melyek az A és B tagozatok között a tervező és a kivitelező szakmákra jellemző volt, ez a stabil szerkezet szinte teljesen feloldotta. Az ideológiai tárgyak, most Marxizmus-leninizmus, Politikai gazdaságtan és a Dialektikus és történelmi materializmus a korábbi óraterjedelemben szerepeltek, a Honvédelem hasonlóképpen. A Mennyiségtan, Ábrázoló mértan, Vegytan, Fizika (gondosan ügyeltek a magyar kifejezésekre) egyforma mértékben szerepelt mindkét tagozaton. A mérnöki tárgyak – Statika, Szilárdságtan, Tartószerkezetek, Talajmechanika, Közvetlen, Építőanyagok, Épületszerkezetan, Épületek vízellátása és fűtése, Épületek villamos berendezése, Geodézia, Építőgépek, Építéstechnológia, Építésszervezés – mindkét tagozaton azonos óraszámmal szerepeltek, kivéve az utóbbi szaktárgyakat, ahol külön Tartószerkezetek tárgya, Szerkezettervezés és 1–2 plusz óra szerepelt a B tagozaton. Az előző évi tantervhez képest a *mérnök tárgyak* az A tagozaton 24,4%-ra nőttek, a B tagozaton 30,2%-ra csökkentek, vagyis az elvárható óraszámnak ellenkezőjére. Meglepő, hogy a *készégi tárgyak* a korábbiaknál kevesebb óraszámmal, de teljes változatosságban szerepeltek – Rajz, Építészeti grafika, Vízfestés, Alakrajz, Mintázás, Alkalmazott képzőművészetek, Ékítménytan. Hasonlóképpen a történelmi tárgyak egy 11%-os órárészesé-

¹⁰ Vámosy Ferenc szerkesztő megjegyzése.

5.a táblázat. Stabil tanterv 1955 (A tagozat)

Tantárgyak	1. félév	2. félév	3. félév	4. félév	5. félév	6. félév	7. félév	8. félév	9. félév	10. félév
Marxizmus-leninizmus	2 2 v	2 2 v	2 2 v	2 2 v						DIPLOMATERV
Politikai gazdaságtan					1 1 v	1 1 v	3 1 v			
Dialektikus materializmus								1 1 v	1 1 v	
Honvédelem	3 v	3 v	3 v	3 v	3 v	3 v	2 v	2 v		
Orosz nyelv	2	2	2	2	2	2 v				
Mennyiségtan	3 2 v	3 2 v								
Ábrázoló mértan	4 4 v	2 2 v								
Vegytan	2 – v									
Fizika	1 –	2 – v								
Statika	2 2 v	3 2 v								
Szilárdságtan			4 3 v	4 2 sz						
Tartószerkezetek I.					4 2 v	2 2 v	2 2 v			
Tartószerkezetek II.										
Talajmechanika					2 – v					
Geológia		1 – v								
Építőanyagok		1 –	2 – v							
Épületszerkezet			4 2 v	4 3 v	4 4 v	4 2 v	sz			
Épületek fűtése és vízellátása						1 –	2 – v			
Épületek villamos berendezése								2 v		
Geodézia			2 – v							
Építőgépek					2 v					
Építéstechnológia					2 –	2 – v				
Építésszervezés									3 2 v	
Rajz	– 4	– 4								
Építészeti grafika			– 4	– 3						
Vízfestés					– 2					
Alakrajz						– 2				
Mintázás									– 3	
Alkalmazott képzőművészetek								– 2		
Ékítménytan							– 4			
Az ókor építészettörténete	2 2 v	2 2	2 2 v	sz						
A középkor építészettörténete				2 2	2 2 v					
A újkor építészettörténete						4 2 v	3 2 sz			
Magyar és szocialista építészet								3 v		
A képzőművészetek története								2 –	2 v	
Lakóépülettervezés			2 –	2 – v						
Középülettervezés					2 –	2 – v				
Ipari épülettervezés							2 –	2 – v		
Mezőgazdasági épülettervezés								2 – v	2 4	
Városépítés						4 – v	4 3 v			
Belső berendezések										
Tervezési gyakorlatok				– 6 lakóép.	– 6 lakóép.	– 7 közép.	– 8 közép.	– 10 ipari ép.	– 10 választ-ható	– 34

(v = vizsga; sz = szigorlat)

5.b táblázat. Stabil tanterv 1955 (B tagozat)

Tantárgyak	1. félév	2. félév	3. félév	4. félév	5. félév	6. félév	7. félév	8. félév	9. félév	10. félév
Marxizmus-leninizmus	2 2 v	2 2 v	2 2 v	2 2 v						
Politikai gazdaságtan					1 1 v	1 1 v	3 1 v			
Dialektikus materializmus								1 1 v	1 1 v	
Honvédelem	3 v	3 v	3 v	3 v	3 v	3 v	2 v	2 v		
Orosz nyelv	2	2	2	2	2	2 v				
Mennyiségtan	3 2 v	3 2 v								
Ábrázoló mértan	4 4 v	2 2 v								
Vegytan	2 – v									
Fizika	1 –	2 – v								
Statika	2 2 v	3 2 v								
Szilárdságtan			4 3 v	4 2 sz						
Tartószerkezetek I.					4 2 v	2 2 v	2 2 v			
Tartószerkezetek II.							2 3 v			
Talajmechanika					2 – v					
Geológia		1 – v								
Építőanyagok		1 –	2 – v							
Épületszerkezet			4 2 v	4 3 v	4 4 v	4 2 v	sz	2 3 tervezés		
Épületek fűtése és vízellátása						1 –	2 – v			
Épületek villamos berendezése								2 – v		
Geodézia			2 – v							
Építőgépek									2 – v	
Építéstechnológia					2 –	4 3 v				
Építésszervezés								2 2	4 4 v	
Rajz	– 4	– 4								
Építészeti grafika			– 4	– 3						
Vízfestés					– 2					
Alakrajz						– 2				
Mintázás										
Alkalmazott képzőművészetek								– 2		
Ékítménytan										
Az ókor építészettörténete	2 2 v	2 2	2 2 v	sz						
A középkor építészettörténete				2 2	2 2 v					
A újkor építészettörténete						4 2 v	3 2 sz			
Magyar és szocialista építészet								3 – v		
A képzőművészetek története								2 –	2 v	
Lakóépülettervezés			2 –	2 v						
Középülettervezés					2 –	2 v				
Ipari épülettervezés							2 –	2 – v		
Mezőgazdasági épülettervezés								2 – v		
Városépítés								2 –	2 4 v	
Belső berendezések										
Tervezési gyakorlatok				– 6 lakóép.	– 6 lakóép.	– 7 közép.	– 8 közép.	– 10 ipari ép.	– 10 választható	– 34

DIPLOMATERV

(v = vizsga; sz = szigorlat)

déssel gazdagon érvényesülhettek – Az ókori, középkori, újkori építészet története, Magyar és szocialista építészet, Képzőművészetek története. A legmeglepőbb, hogy a *tervezési tárgyak* – Lakó-, Köz-, Ipari, Mezőgazdasági épülettervezés, és Városépítés – óraszámuk mindkét tagozaton csökkent. Más szóval a stabil tanterv sokkal kevésbé lett karakteres, mint előde. A tanulmányok lezárása: a 9. félév vizsgái után február 15-től május 31-ig diplomatervezés, ami kizárólag az egyetemen készíthető. (Nyilván voltak vállalatoknál készülő idegen kezű tervek.) Ezzel az ötéves képzés kéttagozatos formája is megvalósult, de ez is rövid életű lett, már 1956-ban voltunk (5.a–5.b táblázat).

Érdekes még felidézni a Kar tanszéki szerkezetét 1956-ban: Szilárdságtani Tsz. – Csonka Pál egy. tan.; Tartószerkezetek Tsz. – Pelikán József egy. tan.; Építésszervezési Tsz. – Szathmáry József megh. ea. és Vadász Mihály megh. ea.; Városépítési Tsz. – Perényi Imre egy. tan.; Lakóépülettervezési Tsz. – Reischl Antal egy. doc.; I. Középülettervezési Tsz. – Kiss Tibor egy. tan.; II. Középülettervezési Tsz. – Weichinger Károly egy. tan.; Ipari és Mezőgazdasági Tervezési Tsz. – Rados Kornél egy. tan.; Építéstechnológia Tsz. – Berendi György; Épületszerkezetek Tsz. – Gábor László egy. tan.; I. Építésettörténeti Tsz. – Rados Jenő egy. tan.; II. Építésettörténeti Tsz. – Major Máté egy. tan.; III. Építésettörténeti Tsz. – Pogány Frigyes egy. doc.; Rajzi Tsz. – Bardon Alfréd egy. tan.

Az Építész Karnak időközben felépült a Bercsényi utcában a fiúkollégiuma, de a több mint 600 fős igényt ez sem elégítette ki, a Mária utcában voltak a leányhallgatók elhelyezve. A hallgatók kategorizálása származás szerint történt: M munkás, P paraszt, É értelmiségi, A alkalmazott, E egyéb, X osztályidegen. A sor elején lenni nyilván előny volt, a végén lenni és egyetemre jutni kb. tízszer akkora küzdelmet jelentett. 1956 elején az építészkar összes létszáma 1372 fő nappali hallgató – ide kell számítani a szakérettségis hallgatókat, akik rövidített középiskolai tananyag teljesítése után kerültek könnyen az egyetemre –, 258 esti és 272 levelező hallgató. Az esti hallgatók képzési ideje 10 félév volt, s hivatalosan a diploma egyenértékű volt a nappaliéval. Az engedmény köztudott volt. Egyrészt ezek a hallgatók este 17 és 21 óra között tanultak, napi munka után, de megérte az áldozat – az áldozatot egyébként mindenkitől elvárták –, ők lettek a jövő nagyvállalati vezetői. A levelező tagozat 12 szemeszteres volt. Ekkor már feladta a politika a képzési számok növelését, az induló évfolyam a normális szintre süllyedt: I. évf.: 133, II. évf.: 212, III. évf.: 274, IV. évf.: 335, V. évf.: 418 fő volt. Származás szerint: M 33%, P 15%, É 17%, A 19%, E 13%, X 3%. A hallgatóknak egyetlen szervezete a DISZ (Dolgozó Ifjúsági Szövetség) volt, az egészségügyüket és a sportot két régi intézmény biztosította, a Műegyetem Orvosi rendelője – az 1920-as évek vége óta – és az egyetemi sportkör, a MAFC (Műegyetemi Atlétikai és Futball Club), ami ugyancsak régi és patinás intézmény volt.

A kibocsátási létszámok az 1946–1956 közötti tíz évben jól jellemzik a Kar hullámzásokkal együtt járó növekedését: 1946 – 18 fő, 1947 – 42 fő, 1948 – 58 fő, 1949 – 128 fő, 1950 – 226 fő, 1951 – 154 fő, 1952 – 120 fő, 1953 – 142 fő, 1954 – 302 fő, 1955 – 186 fő, 1956 – 424 fő. Érdekes adat, hogy az 1948–1951-es években diplomát nyertek közül kerültek ki a Kar későbbi vezető oktatói.

FORRADALOM ÉS KONSZOLIDÁCIÓ

1956 őszének magyar eseményei tulajdonképpen az oktatástörténet jelentős eseményei közé tartoznak. A Kari Tanács október 16-án ülésezett utoljára, izgalommentes témákkal – Kiss Tibor Lengyelországból tért haza, megjelent Rados Jenő *Magyar építészettörténet* c. könyve –, mindenesetre a politikai légkörből beszívárgott annyi, hogy felmerült a rehabilitáció kérdése. A következő két és fél hónap történései azonban – éppen az egyetemről indulva – világrengető eseményekhez vezettek. Említést kell tenni ezekről a történetekről, mert a forradalomhoz vezető mozgalmak a Műegyetem falai között, jelentős részben az építészkar helyszíneken kezdődtek. A rendezvényeket diákok kezdeményezték és tartották fenn hetekig, áldozatokkal adózva az ügynek, és professzoraik közül többen vállalták a diákok képviselését is. A tavasztól kezdődő reformgondolatok, a politika szánom-bánom rehabilitációi az egyetemektől kaptak újabb lendületet. Október 17-én az építészek Bercsényi u. 28–30. sz. alatti, akkor „Rózsa Ferenc” elnevezésű kollégiumban rendezett gyűlésen már követelések hangzóttak el az egyetemi élet, az ország dolga és kormánya tekintetében. Október 20-án évfolyamgyűléseket tartottak, 21-én ismét a Bercsényiben fogalmaztak meg pontokba szedett követeléseket. Egyetemi autonómiát, az EKME visszaegyesülését a BME-vel, a Szovjet Hadsereg kivonulását, katonáink sajátos magyar egyenruháját követelték többek között 22-én is, amikor utóbb nacionalistának és demagógnak minősített gyűlést tartottak. Október 23-án a Műegyetem kertjében gyülekezett az a diáktömeg – nem csupán a Műegyetemről –, amely tüntetés formájában vonult a Bem-szoborhoz, majd a Margit hídon keresztül, a Fehér Ház előtt a Kossuth térre. Az ezután következő események közismertek. Az egyetemen október 29-én csúcshozottságot hoztak létre, karunkról dr. Csonka Pál professzor részt vett a nyilatkozatok szövegezésében. Október 30-án egyetemi zászlóalj alakult, gyümölcsöztetve azt a rengeteg Honvédelem órát, ami a tantervet évek óta nyomta. Ugyancsak október 30-án a BME tanári közgyűlése is nyilatkozott: „... az egyetem ifjúságának nemes céloktól vezérelt megmozdulásaival egyetértene, ezzel magukat az Universitas szellemében a tanárok és diákok megbonthatatlan szövetségének jegyében azonosítják.” Ekkor már voltak elesett egyetemisták, ezekről megemlékeztek.

November 4-e után még három hónapig élt a rendszerváltoztató szellem. Munkástanácsi és szakszervezeti összejevetelek voltak, de a Kari Tanács nyilvános ülésére nem került sor. Hallgatók és tanárok közül egyaránt sokan távoztak az országból. Míg korábban a kari tanácsok havonta üléseztek, újév után az újrakezdés izgalmaival és bizonytalanságával szinte két-három naponként ülésezett a Kar. 1957. január 3-án Reischl Antal rektorhelyettes ismertette a Kormánybiztos (?) javaslatát, hogy az egyetemi/kari vezetőket újra kell választani, azzal a bizonytalansággal, hogy ez nem kötelező, az újraválasztás és minden a Kar tetszésére van bízva. Csonka professzor javasolta Gábor László dékán és Bardon Alfréd dékánhelyettes megerősítését. Testületileg megerősítették Weichinger Károly, Rados Kornél és Major Máté tanárságát. Január 5-én az egyetemi teendők kerülnek szóba a „kivezető útról”.

Felmerül a racionalizálás gondolata. Major Máté professzor bejelenti, hogy megalakult az Értelmiség Forradalmi Tanácsa, s ennek platformját javasolja. Egy kari bizottság jön létre Csonka Pál, Major Máté, Rados Jenő és Gábor László részvételével. (A későbbi események ismeretében hihetetlen az összetétel.) A disszidáltak helyét be kellett tölteni. Január 7-én Kiss Tibor ny. r. tanár tervezetet készített az 1949–51-es évek során a Karról elbocsátott három tanszékvezető tanár rehabilitálására. Arvé Károly 1949. december elsején felszólítást kapott, hogy kérje nyugdíjazását. Dr. Kotsis Ivánt 1950-ben „kérték fel” hasonló módon nyugdíjba menetelre. Vele együtt fiát, ifj. Kotsis Ivánt és Kotsis Endrét, s néhány munkatársát is elbocsátották. Elvették tőle MTA-tagságát is. Dr. Korompay Györgyöt 1950-ben és 51-ben is felkérték, hogy mondjon le. 1951-ben elbocsátották. Dr. Rados Jenő ny. r. tanár egykori adjunktusa, Dümmerling Ödön rehabilitálását terjesztette elő, akit 1949-ben bocsátottak el.

1957. január 10-én az Építésztechnikai Kar Tanácsülésén részt vett dr. Csonka Pál, dr. Kiss Tibor, dr. Rados Jenő, dr. Bardon Alfréd régi, háború előtti tanárokon kívül Gábor László dékán, dr. Pelikán József, Kardos Andor, Perényi Imre, Reischl Antal, dr. Vargha László, Pogány Frigyes, dr. Széll László, Marsóy Lujza, dr. Boros János és Tasnády István. Napirend előtt Csonka professzor kérte saját előterjesztésében dr. Kotsis Iván rehabilitálását azzal, hogy saját maga döntse el, részt kíván-e venni és milyen módon visszahelyezett tanári státusába. Csonka javaslatát egyhangúan elfogadták, de dr. Kiss Tibor és dr. Rados Jenő javaslata nem került szóba a későbbiekben sem. A dékán bejelentette, hogy a Minisztérium rendelete jelen évre megszüntette az *ideológiai* (benne a Honvédelem és Orosz) oktatását és hatályon kívül helyezte az eddig készített káderfejlesztési tervet. Pelikán professzor, mint a Módszertani Bizottság helyettes vezetője az ideológiai, a honvédelmi és az orosz nyelvi oktatás óráinak felszabadulásával mind a négy évfolyam tavaszi félévére egységes, tagozatoktól független tantervet készített, amit csak e félévi érvényességgel elfogadtak. Ekkor már ismert volt az egységes, 5 évfolyamos tantervi elképzelés.

Január 16-án is volt tanácsülés, ahol felmerült az egyetem – BME és ÉKME – visszaegyesítése. Sürgető feladatként elrendelték a kari kollégiumok látogatását, ellenőrzését.

Január 22-én folyó ügyek mellett bejelentették a minisztérium kérését a 10 féléves oktatás kidolgozására. Bejelentették a Rektori (Cholnoki Tibor) határozatot: Az Egyetemen politizálásnak helye nincs, rendet kell tartani, szünetekben a folyosókon oktatói felügyelet legyen, ki kell deríteni, hogy van-e az egyetemen még fegyver, kapuőrséget kell állítani. Az első félévet március 23-ig be kell fejezni, a második félév március 25-től június 29-ig tart, vizsgák júliusban. Ezzel lezárult az építészoktatás forradalom miatt történő három hónapos fennakadása.

Februártól 1957 a konszolidáció éve. Megalakult a Magyar Szocialista Munkáspárt egyetemi szervezete. A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége, a MEFESZ sürgős eltörlésével a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) az Építész Karon is megalakult. Cholnoki rektort Rados Kornél váltotta fel, aki a következő tanév elején tanévnyitó beszédében szolt az elmúlt időszak „adminisztratív intézkedéseinek”

szükségességéről, megemlítve azt a kegyet, miszerint az elbocsátottak és nyugdíjba küldtek saját szakmájukat folytathatták. Ez egyúttal jó alkalom volt az építészeti tanszékek profiltisztítására is. Csonka Pál, Kiss Tibor és Rados Jenő professzorok távozásával egyszerűbbé vált a kari felállítás: Gábor László dékán, Széll László helyettes. Építésszervezési Tsz. – Kardos Andor; Építés technológia Tsz. – Széll László; Építészettörténeti Tsz., a három egyesítésével – Major Máté; Épületszerkezeti Tsz. – Gábor László; Ipari és Mezőgazdasági Tervezési Tsz. – Rados Kornél; Középülettervezési Tsz., a kettő egyesítésével – Weichinger Károly; Lakóépülettervezési Tsz. – Reischl Antal; Szilárdságtani és Tartószerkezeti Tsz., a kettő egyesítésével – Pelikán József; Rajzi Tsz. – Bardon Alfréd, aki megúsza egy fegyelmivel, még három évig tanszékvezető maradt. Az oktatás végre 10 féléves lett, az évfolyamlétszámok már három évfolyamon is 100 fő körül alakultak, ám a régi létszámok következményeként 182 építész diplomát osztottak ki.

Szentkirályi Zoltán említett cikkében¹¹ tulajdonképpen bánta a tagozatos oktatás kimúlását, mert a „tagozatos oktatás nemcsak szervezeti formát jelentett, hanem tematikus tagozódást is. Differenciálta a tananyagot, s ezzel lehetőséget adott arra, hogy az építészet újabb szakterületei helyet kapjanak az oktatásban.” Ennek azonban a tervezésoktatást szinte feláldozták, ugyanis a tervezési tárgyak az A tagozaton minden eddiginél alacsonyabb részarányt kaptak az összes óraszámából, 78 órát a 320-ból. Miközben az ideológiai tárgyak 60–62 órát vittek el. Szentkirályi Zoltán a következő időszakot nagyon sommásan így jellemzi: „Részleges átszervezéssel, összevonással, vagy az eddigi anyag csökkentésével hol az egyik, hol a másik tárgy rovására próbált helyet teremteni valamilyen új, szükségessé vált ismeretnek. Az eredmény az lett, hogy a hatvanas évek a permanens reform éveivé váltak.”

Próbáljuk meg mindezt az adatok felidézésével részletesebben ismertetni. Az Építésmérnöki Kar oktatási munkájában változatlanul az építőipar fejlődésének, az ország iparosításának, az életszínvonal emelésének követelménye és különösen a lakásépítés tömegessége szabta meg a fejlesztési irányokat a Kar belső élete rendezett viszonyainak megteremtése mellett. A tíz féléves oktatás, az egységes képzésre törekvés, a mérnöki tárgyak további bevezetése, finomítása, a hallgatóság ellátásának biztosítása, az ideológia mint nevelési főcél jellemezték a Kar intézkedéseit és döntéseit. Az 1959 végén felmerülő újabb reformgondolatok tárgyalása során még egyszer felmerült az architekt, avagy építőművész kontra építésmérnök vita, amit az akkor már kialakult tantárgyi és tanszéki szerkezetben a „mérnöki” túlsúly az utóbbi, az „építésmérnök” elképzelések javára döntött. A tervezőművész gondolat már csak a „komplex szemléletű építészről” alkotott, de íziben megalkuvó véleményben nyilvánult meg (Pogány Frigyes) a „fő a gyakorlat” Kádár Vilmos-féle vagy az „üzem-mérnök kell” Kardos Andor-féle vélemény túlsúlyával szemben. Mindenesetre az újabb tantárgyi reform vitája évekig elhúzódott. Az 1959-es bejelentés után, 1961 végén tantervkidolgozó munkacsoportok alakultak, ilyenképpen: tervezési tárgyak – Weichinger Károly vezetésével, kivitelezési tárgyak – Széll László vezetésével,

¹¹ Szentkirályi Z. lábjegyzetben i. m.

építészeti kultúra és szemlélet tárgyak – Major Máté vezetésével, szerkezeti felkészítő tárgyak – Pelikán József vezetésével, szakmai alaptárgyak – Gádoros Lajos vezetésével, alapozó tárgyak – Gerendás István vezetésével. A szempontrendszer alapján kidolgozott tantervet 1962 végén kellett a rektornak leadni. 1963 februárjában a Magyar Építőművészek Szövetségében is tárgyalták és méltatták a tervet. Idézet a Kar új reformtantervének bevezetőjéből: „A Kar lakó-, köz-, ipari- és mezőgazdasági épületek tervezésére, kivitelezésére és fenntartására, továbbá városépítési és településtervezési munkakörök, valamint államigazgatási szerveknél (minisztériumokban, tanácsoknál stb.) adódó mérnöki feladatok ellátására alkalmas szakembereket képez. A szakon végzett építészmérnökök tehát alkalmasak a különböző rendeltetésű épületek célszerűségi és esztétikai igényeket kielégítő általános tervezésére; épületszerkezeteinek méretezésére; a tervezési munkálatokhoz kapcsolódó művezetői feladatok ellátására; a kapcsolatos építéstechnológia tervezésére és szervezésére; a kivitelezés építésvezető szinten való irányítására és ellenőrzésére; a települések különböző természetű tervezési feladatainak megoldására, a regionális tervezésre; épületek fenntartásával és átalakításával kapcsolatos mindennemű műszaki feladat ellátására.”

Mindeközben, s mialatt ez az eredmény megszületett, a módszertani bizottságok számos kisebb javaslatot terjesztettek a Kari Tanács elé bevezetésre. Az orosz nyelv mellett 1957-ben bevezették a kötelezően választható idegen nyelvek (angol, német, francia) oktatását a nyelvi órakeret felében. Új doktori szabályzat született, s a tanárok egymás után doktoráltak. Az Építésügyi Minisztérium felkérésére a vidék építészeti értékeinek felmérésére az Építészettörténeti Tanszéken népi építészeti felméréseket szerveztek a hallgatók önkéntes jelentkezése alapján Vargha László vezetésével a Tiszántúlon, A Városépítési Tanszéken kisvárosok értékfelmérését végezték, Major Jenő településtörténész részvételével. A fakultatív kötelező tárgyak bevezetésével valamint visszacsempészték az oktatási választék bővítésére. Megindult a posztgraduális szakmérnökképzés először a települési, majd a kivitelezési és tervezési szakokkal. Az építészet történeti, valamint új gazdasági eredményeinek országos ismertetésére komplex tanulmányi kirándulást szerveztek az Ipari-, a Mezőgazdasági és az Építészettörténeti tanszékek vezetésével. A komplexitás hamarosan elhalt, de az Építészettörténeti Tanszék még évtizedig vezetett országjárást hazánk különböző tájegységeibe. Az első évfolyam utáni egész nyárra szóló munkahelyi fizikai gyakorlat és a negyedik évfolyam utáni technikus gyakorlat nem vált be. A tízedik évfolyam előtti fele mérnöki, fele tanulmánykészítési gyakorlat hasonlóan járt. 1962-ben már a tervezésoktatásban, a lakóépület- és középülettervezési tanszékeken rendszeressé vált az adott helyszínre, foghíjtelekre vonatkozó, vagyis a környezetet figyelembe vevő tervezésoktatás, a „pusztába kiáltott” tervfeladatok helyett. 1963-ban valamiféle puhulás jele volt, hogy a korábban elbocsátott Csonka Pál professzor részére „címzetes egyetemi tanár” címet adományoztak; ügyetlenséggel, mivel ő a címzetes rangnál magasabb „nyilvános rendes tanár” rangot évtizedekkel korábban megkapta.

Végül ebben az évben felmerült a Győri Egyetem létesítésének lehetősége. Ide szánták elhelyezni az építész kart is, ami valódi megújulás lehetőségét rejtette volna

magában. Ez sokak számára azt jelenthette volna ugyanis, hogy az Építész Osztály első hetven évében folytatott képzésének szellemében a művészeti oktatás jellemzőinek visszaállításával önálló iskola jöhetett volna létre. Ez a jellegzetesség ugyanis tényleg ellentmondásos volt a Műegyetem műszaki karai között. 1948-tól, mint látnivaló, a műszaki fejlődés parancsolóan rátelepedett az építészet oktatására. 1952-től néhány évre ellenkező előjelű – építőművész – képzést ígértek, de a szocialista realista stíluskoncepció elbukásával a szakma szinte kompromittálódott, „azok a művészkedő építészek” vádjával illették őket, és a műszaki oktatási tartalmak még megerősítést is nyertek, amint az előbbi említésből is kiolvasható. A győri iskola ötlete néhány év múlva elvetélt, vélhetően a kari vezetés jóvoltából is.

TANRENDI VÁLTOZÁSOK KORA

1963-ban a Kar munkásságát bemutató kiadvány, az első „ezüstkönyv” pontos képet festett az akkori oktatásról és iskoláról. Széll László dékán (1959–64) bevezetőjében és Bonta János dékánhelyettes beszámolójában egészen tiszta képet nyújtottak arról, hogy a Kar az elmúlt tizenöt év alatt hova fejlődött. „Az egész magyar oktatásügy most zajló átfogó reformja során – felismerve az építészet fejlődésének tendenciáját –, az építész oktatást még mérnöki, műszaki, kívánjuk tenni. Ezért megerősítjük a természettudományos alapképzést, valamint az épületfizikai, az épületszerkezet-tani, a statikai, az építéstechnológiai és építésszervezési oktatást. Nagy súlyt kívánunk helyezni a technológiai és a gazdaságossági szemlélet fejlesztésére. Ugyanakkor igyekszünk a képzés építészeti oldalának igényességét továbbra is megőrizni.” Tévedés ne essék, ez a terv nem a jövőt vázolja, ez a rendszer volt elfogadott és az oktatásban alkalmazott már az úgynevezett stabil tantervben és előzményeiben is. Az „ugyanakkor igyekszünk” kifejezés árulkodik arról, hogy az egymás utáni reformok mentén a tervezési óraszámok a mérnöktárgyak ellenében egyre csökkentek.¹²

A kiadvány Bonta János dékánhelyettes által írt ismertető részében szó van az ekkor még létező Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem szervezetében működő Építésmérnök Kar szervezetségéről. Akkor létezett a „0” évfolyam nevű előkészítő intézmény, melynek hallgatói egy évig az építőiparban dolgoztak, és heti néhány órában matematikából, fizikából és szabadkézi rajzból előkészítőt tartottak számukra. Ennek célja, hogy az ipari és mezőgazdasági üzemekből minél több tehetséges munkás és parasztfiatal jelentkezzen az egyetemre. A nappali tagozaton tíz féléves volt a képzési idő, az esti és levelező tagozaton tizenkettő. A tantervben a tizedik félév a diplomaterv elkészítésére és megvédésére szolgált. A tantervben: társadalomtudományi és politikai tárgyak 6%, idegen nyelv 4,6%, természettudományi

¹²A hatvanas években végzett későbbi tervező építészek gyakran szóvá tették a tervezésoktatás hiányosságait, aminek természetes következménye volt a MÉSZ Mesteriskola létrejötte, még később a magánkezdményezésű szabadiskolák és gyakorlatok, táborok.

alaptárgyak 8,1%, ábrázoló geometria, rajz 11,7%, építőanyagok, épületszerkezetek 14,9%, statika, szilárdságtan, tartószerkezetek 14,1%, építéstechnológia, építésszervezés 8,2%, építészettörténet, építészetelmélet 9,5%, tervezésemélet és gyakorlat 22,9%. Ilyen tagolásban úgy látszik, hogy a tervezés kapta a legnagyobb óraszámot, de ha a mérnöki tárgyakat összeadjuk, már 37,2% áll szemben a 22,9%-kal. A tantárgyak felépülési rendszeréről egy táblázat tudósít, de csak az elméleti és gyakorlati órák megjelölésével, tényleges óraszámok nélkül. A szakmai gyakorlatok célkitűzései után szerepel a leírásban a háromlépcsős rendszer: első évfolyam után volt 6–8 hét fizikai munka építési helyszínen. Harmadik évfolyam után 16 hetes szaktárgyi gyakorlat, részvétel szakipari munkák irányításában. A kilencedik félév után 8 hetes zárógyakorlat tervező intézetekben. Ezeken kívül a tanulmányi idő alatt is voltak már laborgyakorlatok. Az esti és levelező tagozatokon a képzés túlnyomóan a műszaki és szervezési tárgyakra épült. Mivel minden munkahelyen az egyetemi végzettség jelentős előnnyel járt beosztásban, fizetésben, ezeket a képzési formákat szívesen választották a kivitelezés területén dolgozó emberek, melyekhez jelentős munkaidő-kedvezmény is járt. Az esti tagozat létszáma ekkor 211, a levelező tagozaté 295, a nappali tagozaté 709 fő volt, ami már normálisnak nevezhető, 100–130 fős évfolyamokat jelentett.

Az ifjúság életét az egyetemen a Kommunista Ifjúsági Szövetség szervezte. Beleszólásuk volt a külföldi termelési gyakorlatokba, ami némi szakmai látogatásokkal szinte egyetlen utazási lehetőség volt a környező szocialista országokba. Formálisan a KISZ szervezte a tudományos diákköri munkát és konferenciákat, a hazai tanulmányi kirándulásokat főként a fiatal oktatók önkéntes munkájával. A KISZ a Tudományos Szocializmus Tanszékkal karöltve készítette a diploma mellé adott ideológiai jellemzéseket, amelynek komoly súlya volt a munkába állás során.

A hallgatók szociális támogatásának formája a tanulmányi eredmény után járó ösztöndíj, az ennek többszörösét jelentő társadalmi ösztöndíj, ami egyes vállalatok mérnöki munkahelyre vonatkozó „foglalója” volt – a végzés után a megadott munkahely elfoglalása kötelező volt, általában az ösztöndíjjal támogatott hónapok időtartamára. Ennek összege megközelítette a kezdő mérnöki fizetések nettó összegét. Még nagyobb ösztöndíj járt az úgynevezett pártösztöndíjasoknak, akik fontos pozíciókból jöttek nappali képzésre. A hallgatók egy része szociális segélyben is részesült, és a család anyagi helyzetétől függően ingyen vagy csekély térítés ellenében lakhattak kollégiumban. Az 1961/62-es tanévben a diákokthonban lakók létszáma 870 fő volt. A hallgatók sportolását a patinás sportegylet, a MAFC biztosította. A tantervben pedig az első négy félévben heti egy óra testnevelés szerepelt. (A bemutatott tanterv-táblázatainkban a testnevelési órákat, első két évfolyamon heti 1–1 óra, nem szerepeltettük.) A jól szervezett és színvonalas egyetemi orvosi rendelő biztosította a hallgatók rendszeres szűrését és eseti orvosi ellátását.

Az 1963-as kiadvány gazdagon illusztrált képet adott a tanszékekről és az ott folyó munkáról. Talán nem érdektelen ezen a helyen is megemlíteni őket, vezetőiket, munkatársaikat és munkájuk jellemzőit.

Ábrázoló Mértani Tanszék: dr. Zigány Ferenc tanszékvezető egyetemi tanár, az Építész Kar tanára, Lőrincz Pál docens. Oktatási cél: a térbeli látás kifejlesztése, az épületek és szerkezetek ortogonális, axonometrikus és perspektivikus ábrázolásához szükséges módszerek elsajátítása.¹³

Rajz és Formaismeretek Tanszék: dr. Gádos Lajos egyetemi tanár, tanszékvezető. Tárgyak – rajz, plasztika, sík- és térkompozíció. Oktatási cél: az arány-, tér-, forma- és színérzék, valamint a kompozíciós készség művészi igényű fejlesztése.¹⁴

Építészettörténeti Tanszék: dr. Major Máté egyetemi tanár, tanszékvezető, dr. Pogány Frigyes egyetemi tanár. Tárgyak: Az ókor, középkor, újkor építészettörténete, kortárs építészettörténet, magyar építészettörténet, benne népi építészeti; Képzőművészetek története. Oktatási cél: szakmai műveltség, építészeti szemlélet, szakmatörténet és esztétikai alapok adása. A gyakorlatok során a történeti építészeti alaktanának révén fejlett építészeti rajztudás fejlesztése.¹⁵

Lakóépülettervezési Tanszék: dr. Reischl Antal egyetemi tanár, tanszékvezető. Oktatási cél: lakóépületek és nagyüzemi jellegű lakóépületek, a lakótelep szerves tartozékát képező kommunális épületek tervezésének elsajátítása.¹⁶

Épületszerkezeti Tanszék: dr. Gábor László egyetemi tanár, tanszékvezető. Oktatási cél: az épületek összes szerkezetének megismertetése, szerkesztő és tervező készség fejlesztése; az építőanyagok és gyártásuk ismertetése, valamint az Épületgépészet tárgyban a gépészeti hálózatok oktatása.¹⁷

Középülettervezési Tanszék: dr. Weichinger Károly egyetemi tanár, tanszékvezető. Oktatási cél: nagyobb egyedi jellegű középületek tervezési módszereinek bemutatása – a tervezési gyakorlatok során a szaktárgyi előadók konzultációival. Diplomázók nagyobb középületek komplex terveit készítik el.¹⁸

Szilárdságtan és Tartószerkezetek Tanszék: dr. Pelikán József egyetemi tanár, tanszékvezető. Oktatási cél: olyan gyakorlati szakemberek képzése, akik egyszerűbb, a

¹³Főállásúak: Horn Antal adj., Kóris Kálmán adj., Maklári József adj., Pál Imre adj., Edöcs Ottó ts., Vajk Károly ts.

¹⁴Főállásúak: Arató János doc., dr. Gyenes Tamás doc., Magdányi Antal doc., Boros Géza adj., Cseh István adj., Gróh János adj., Kákonyi István adj., Rozsnyai Zoltán adj., Masznyik Iván adj., Nemcsics Antal adj., Simó József adj., Szilas Elemér adj., Takács Sándor adj., Horváth Lajos ts., Gáborjáni Szabó Péter ts., Török Ferenc ts.

¹⁵Főállásúak: dr. Vargha László doc., dr. Bánátné Szűcs Margit adj., dr. Hajnóczi Gyula adj., Sódor Alajos adj., Szentkirályi Zoltán adj., dr. Zádor Mihály adj., dr. Csemeginé Tompos Erzsébet adj., Kissné Balázs Éva adj., Bognárné Horváth Mária ts., Párkányiné Reiner Mária ts.

¹⁶Főállásúak: Schall József doc., dr. Szőke Andor doc., Bächerné Malecz Erika adj., Kapsza Miklós adj., Olasz Lóránt adj., Schmidt Béla adj., Tömöry Tamás adj., Ébert Ágoston ts., Kathy Imre ts., Tőreki Ferenc ts.

¹⁷Főállásúak: Épületszerkezeti csoport: Lévai Andor egy. tan., Messinger Géza doc., Dolinai István adj., Gyuris Gábor adj., Horváth László adj., László Ottó adj., Tompai Ferenc adj., Bakondi János ts., Bertalan Sándor ts., Gyetvai József ts., Korom Pál ts., Ottmár Béla ts., Petró Bálint ts., Tóth Ferenc ts., Újvári Rudolf ts. Épületgépészeti csoport: Boschán István egy. tan., Fekete Iván adj., Austerweil Lajos ts., Csiszár Sándor ts., Gyurcsos Lajos ts., Vámosi István ts. Külső munkatársak: Bretz Gyula építőanyagok ea., Hornyák Endre épületgépészet ea., Lantos Tibor elektromos berendezések ea.

¹⁸Főállásúak: dr. Bonta János doc., Rimner János doc., Krizka György adj., Komondy Zoltán adj., Jursik Károly adj., B. Császár Ildikó adj., Virág Csaba ts., Breiter Artúr ts., Kaszás Károly ts.

6. táblázat. Az 1964-es reformterv. Az Építészmérnöki Szak tantervét javasolta Széll László dékán, ellenőrizte Perényi Imre rektor, jóváhagyta Polinszky Károly miniszterhelyettes 1964. május 19-én

Tantárgyak	1. félév	2. félév	3. félév	4. félév	5. félév	6. félév	7. félév	8. félév	9. félév	10. félév
Politikai gazdaságtan	1 1 v	1 1 v	1 1 a	1 1 v						
Filozófia					1 1 v	1 1 a	1 1 v			
Tudományos szocializmus								2 1 a	2 1 v	
Orosz + választható nyelv	2	2	2	2 v	2	2	2	2 v		
Matematika	4 3 v	3 2 v	2 2 v							
Építészeti fizika		3 2 a	2 2 v							
Kémia		2 1 v								
Geológia	2 – v									
Ábrázoló mértan	4 4 v	3 2 v								
Rajz	– 4 gy	– 4 gy	– 2 gy	– 3gy	– 2gy					
Plasztikai gyakorlat	– 2 gy									
Szín-, sík- és térkompozíció			– 2 gy			– 2 gy	– 2 gy			
Építő anyagok	2 – a	2 1 v								
Épületszerkezet			4 4 v	4 6 v	4 3 v	3 2 v	3 a			áv
Épületgépészet					2 v	2 v	2 v			
Laborgyakorlat					– 3					
Statika	2 2 v	2 2 v								
Szilárdságtan			4 2 v	4 4 v						
Acélbeton szerkezetek					3 3 v	2 3 v				áv
Tartószerkezetek						2 2 v				áv
Fa- és fémszerkezetek							2 2 v			áv
Szerkezettervezés							4 – v			
Talajmechanika, alapozás							3 2 v			
Építőipari géptan							2 4 v			
Geodézia							1 1 v			
Építéstechnológia							2 4 a	3 – v		áv
Építésszervezés								2 2 v	3 4 v	áv
Építőipari gazdaságtan									2 1 v	áv
Munkavédelem									1 – v	
Építészetelmélet									2 – v	
Építészettörténet	2 a	2 2v	2 a	2 2 v	2 a	2 2 v		6 –	2 – v	
Magyar építészettörténet				1 – v			1 – a	2 – v		
Képzőművészetek története									3 – v	
Városépítéstan					4 – a	4 2 v	– 5 gy			
Tervezés alapjai		2 a	– 5 g							
Lakóépülettervezés			2 – a	– 6 gy						
Középülettervezés				2 – a	– 6 gy					
Mezőgazdasági épületek tervezése					2 – a	– 2 gy				
Ipari épületek tervezése						2 – a	2 6 v			
Komplex tervezés								9 + 8	9 + 15	
Diplomaterv										36

(a = aláírás, gy = gyakorlati jegy, v = vizsga,áv = államvizsga)

mindennapi gyakorlatban alkalmazott szerkezetek méretezésére képesek, ezenkívül ismerik a bonyolultabb eljárásokkal méretezhető szerkezetek erőjátékát is.¹⁹

Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék: dr. Rados Kornél, egyetemi tanár, tanszékvezető. Oktatási cél: az alapvető telepítési, funkcionális, technológiai és szerkezeti problémák megoldásával ipari és mezőgazdasági üzemek tervezésének képessége.²⁰

Építéskivitelezési Tanszék: Kardos Andor egyetemi tanár, tanszékvezető. Építés-technológiai és Építésszervezési csoport: dr. Széll László egyetemi tanár. Tantárgyak: Építéstechnológia, Építésszervezés, Építőipari gazdaságtan, Géptan és erőgépek. Oktatási cél: az egyes szakterületek körében a sajátos ismeretek elsajátítása és alkalmazási képességek fejlesztése.²¹

Városépítési Tanszék: dr. Perényi Imre egyetemi tanár, tanszékvezető. Oktatási cél: megismertetni a hallgatókkal a városépítés történetének tanulságait, valamint a települési tervek elkészítésének alapelveit, a tervezéshez szükséges gondolkodásmódot.²²

Ebben az egyébként jól szerkesztett, mutatós kiadványban (1963) a reformtanterv előzetese szerepelt. A 8–9. félévekre beállított „választott tervezés” az egy évvel később jóváhagyott tantervben „komplex” tervként szerepel, amit még az utolsó évben is pontosítottak. Ez a tárgy merőben új volt. A valamelyik tanszéken választott tervfeladatot két félév alatt a vázlattervi ötlettől a kiviteli szintű tervkidolgozásig kellett elkészíteni a hallgatónak. A munkában a szerkezeti, statikai és épületgépészeti tárgyak szakkorrektoirai segítettek a hallgatót, megfelelő óraszámot biztosítva. Ez a tárgy aztán időtállóan bizonyult (6. táblázat).

Az egységes képzés tantárgyi rendje már néhány éve kialakult, a tanszékek sem változtak, a szakmai elvárások azonban magas szintre kerültek az ezzel járó óraszám-növekedéssel. Az ideálisnak tartott heti 36 órás foglalkozást ezúttal sem sikerült betartani; 35–52 óraszám között a 40 órás átlag ismét feszített volt. (Az összes óraszám tíz félév alatt közel 400 lett.) Ebből az *ideológiai tárgyak* 10%-ban részesültek, a természettudományos *alaptárgyak* 12,5%-ra emelkedtek, a *készégi, rajzi* tárgyak 7% alá estek, a *történeti* tárgyak is 10%-on megálltak. Sikerült viszont a *tervezési tárgyak* súlyát emelni 37,9%-ra. A szakmai, termelési gyakorlatok rendsze-

¹⁹Dr. Deák György doc. féláll., Györgyi Gábor doc., dr. Tobiás Lóránd doc. féláll., Becker Sándor adj., Csák Béla adj., Havady Endre adj., Havady László adj., Körössi Tibor adj., Laky Tamás adj., Lendvay Sándor adj., Rusznák György adj., Tóth István adj. féláll., Fendle István ts., Gilyén Nándor ts., Gimesy Mária ts., Matuscsák Tamás ts., Rozgonyi Miklós ts., Zahorán Zoltán ts.

²⁰Főállásúak: Tomory László doc., Grád Gusztáv adj., Harasta Miklós adj., Kuba Gellért adj., Marcsinák Antal adj., Nagy Antal adj., Németh Antal adj., Petz Rudolf adj., Bartók Miklós ts., Molnár Antal ts., Simonffy Dénes ts.

²¹Csákányi András adj., dr. Hegyi László adj., Kádár Vilmos adj., Kürti István adj., Liptai Vilmos adj., Nagy Pál adj., Neuwirt Gábor adj., Zeitler Vilmos adj., Lángos Párt ts., Sebők Ferenc ts., Soós László ts., Vadas Andor ts., Építésgépészeti csoport: Szathmáry József doc., Marosi Sándor adj., Máté György adj.

²²Főállásúak: dr. Faragó Kálmán doc., Deák Sándor adj., Ihrig Dénes adj., Laboda Zsigmond adj., Pongrácz Pál adj., Bognár László ts., Farkas Vilmos ts., Meggyesi Tamás ts., Mező Lajos ts.

rében a második évfolyam után 8 hét szakmunkás gyakorlatot, a 9. félév után 14 hét szaktárgy gyakorlatot írt elő a tanterv.

Amint a „stabil tantervet” elfűjta a forradalom és egy évig sem volt stabil, az 1964-es reformtanterv sem állt meg tartósan. A hatvanas évekre valóban igaz volt, hogy évfolyamonként változtak az órarendek. A tanszékek immár kialakult rendjében a törekvéseket felváltotta – akkor is így tűnt – a tanszékek és tárgyak pozícióharca. Nem lehet másként értékelni azt a tényt, hogy hol az egyik, hol a másik tárgycsoport nyert vagy veszített néhány órát. Aminek következménye lett a rendre változó, akár torz arányokat mutató óraszám. Az 1966/67. évi tantervben például sikerült a heti óraszámokat leszorítani, s újra megváltoztak a tantervi arányok. A 360 körüli összóraszám mellett az ideológiai tárgyak nyertek 3 órát, az alaptárgyak egy órát vesztek, a rajzi tárgyak kettőt, a mérnök tárgyak 3 órát, a történelmi tárgyak 7 órát, végül a tervezési tárgyak 27 órát vesztek. Így ismét a mérnök tárgyak emelkedtek ki a tervezési tárgyak veszteségei mellett, a két tárgy összóraszám-részesedése 35,8%, illetve 28,3% lett.

Miközben ez a tantárgyi óraszám-hullámvás több mint tíz éven át tartott, a Kar további fejlesztési elképzeléseket tervezett. 1965 végén a levelező oktatás már a kivetés állapótában volt, az ipari vezetők felhozó képzésére már nem volt szükség. Az esti oktatásban még 300 hallgató vett részt, ami jó alkalom volt arra, hogy az időközben megnövekedett és oktató gyakorlatra szert tett adjunktusok is bekapcsolódjanak az előadások tartásába. Ekkoriban, Bonta János dékánága (1964–67) és Zádor Mihály dékánhelyettesége alatt már felmerültek a hetvenes évek elején megvalósuló intézkedések. Az egyetemi különállás, az ÉKME megszüntetése és egyesítés a BME-vel 1967-ben minden gond nélkül lezajlott. Weichinger professzor rendre felvetette a szorosabb tanár-diák személyes kapcsolatot a tervezésoktatásban, vagyis a műteremoktatás gondolatát. Felmerült a tanszékek intézetesítése. És újra felmerült az ágazatos képzés gondolata, de az egységes képzés, egységes diploma dogmájának megtartásával.

Még az 1965/66-os tanév történéseihez tartozik, hogy a Rajzi Tsz. vezetését Gádos Lajos feladta, és Arató János festőművészt nevezték ki utána. Kardos Andort az Építéskivitelezési Tsz. vezetése alól nyugdíjba vonulás miatt felmentették, utóda Vajda Zoltán lett. Pogány Frigyes professzori kvalitásai ellenére az Építészettörténeti Tsz.-en csak másodhegedűs lehetett, de ebben az évben méltó beosztást kapott, a Magyar Iparművészeti Főiskola igazgatója lett. A következő tanévben nyugdíjba vonult Zigány Ferenc, az Ábrázoló Geometria Tsz. vezetésében Petrich Géza követte, s a tanszék ezután az Építész-mérnöki Kar kötelékébe tartozott. 1966. augusztus 31-ével Weichinger Károly vonult nyugdíjba, a Középülettervezési Tsz. új vezetője Gádos Lajos lett. A termelési gyakorlatok szakmai része mindig gondot okozott. Az első évesek gyakorlatát KISZ-táborszerűen bonyolították le, a III–IV. év utáni összesen 10 hét gyakorlatot kivitelező vállalatoknál, s ezeknek kari szervezője Kádár Vilmos, egykori vállalatvezető, a Kivitelezési Tsz. ekkori adjunktusa, hamarosan docense volt. A 10 félév elején időszerű tervezőirodai gyakorlatok viszont rendre sikertelennek minősültek az egykori értékelés szerint.

Az utolsó ÉKME rektor, Hazay István, és az 1967. június 11-én történt újra egyesült BME rektora, Csáki Frigyes beszédeiben a „kommunista mérnök”, a „kommunista szakemberképzés” mint célirányos oktatás-nevelési feladat szerepelt, noha az egyetemi évmegnyitó ünnepségekből ezután az MSZMP- és KISZ-titkári beszédek elmaradtak, és helyettük a tanévtörténet alaposabb ismertetésre került. 1969-ben két tanárhálál is volt. Az Építész Karon is oktató, még a háború előtti tanárgenerációhoz tartozó geológianár, Papp Ferenc (1901–1969) halt meg. És súlyos betegség után távozott Pelikán József (1913–1969), a Szilárdságtan és Tartószerkezet Tanszék vezetője, szintén az egyetem belső nevelésű tanára. 1969-től építész tanár, Perényi Imre volt a rektor.

A tárgyak közötti pozícióharc ezután is folytatódott. Amint a pedagógiában kétez év óta, esetünkben is, a reformok szüntelen folyamata örök törvényként mutatkozik. Az 1970–71-es tantervet a tantárgyak és a tanszékek állandósága mellett, ismét az óraszámok változása jellemezte évről évre. Az egyes tárgyakhoz tartozó óraszámok ismét változtak. A Tudományos szocializmus 3 órát veszített, az *alaptárgyak* 4 órával estek vissza. A *rajzóraszám* egyet nyert. A *történeti tárgyakban* 3 óra nyereséget jelentett a Képzőművészet egy kapott órája és egy új, de régen emlegetett tárgy, az Építészetelmélet két órája. A *mérnöktárgyak* közt az Épületszerkezettan 2 órát kapott, az Épületgépészet 9 órát veszített. Újra bejött a Geodézia 2 órával. A *tervezési tárgyak* között 2 órát veszített az Ipari építészeti tervezés és 7 órát a Városépítéstan. A százalékos viszony így alakult: ideológiai tárgyak 10,4%, alaptárgyak 11%, rajzi tárgyak 6,4%, történeti tárgyak 8,7%, mérnöktárgyak 36,5%, tervezési tárgyak 26,9%, vagyis a tervezési tárgyak ismét visszaestek, a mérnöktárgyak megerősödtek.

E tanterv bemutatásával jelent meg a Kar második „ezüst könyve”. Címlapján immár a BME Építézmérnöki Kar és Az építézmérnöki Kar munkássága az 1963–70. években felirattal. Az Előszót dr. Gábor László dékán (1967–72), a Bevezetést dr. Széll László egyetemi tanár, a Kar ismertetését dr. Bonta János egyetemi docens írta. Mivel a *Komplex tervezés* című tárgy az elmúlt öt évben sikeres volt, e tárgy ismertetését külön közölte dr. Gábor Lajos egyetemi tanár. Ebben kiemeli, hogy a hallgató egyéni képességei, irányultsága megvalósul azzal, hogy megválasztja, mely tanszéken veszi fel a tárgyat. (A későbbiekben ez már kétoldalú választás lett, a tanszék is meghatározta kit fogad fel.) A diplomázással együtt három féléven keresztül ugyanazon tanszéken végzett stúdiumok és a 3–5 fős hallgatói csoportot instruáló tanár együttműködésével létrejön a műterem munka. A tárgy menetrendjében kutatómunka, építészeti témaválasztás, menet közben pályázat, egyes témák kidolgozására „team” szervezése, programbővítés lehetősége egy-egy részlet tartalmasabb kidolgozására és közismert szaktekintélyek bevonásának lehetősége. „A komplex módon végrehajtott tervezési módszer igen hatékony és eredményes oktatási módszernek bizonyult.” És fontos kiemelni, hogy azóta is a legkedveltebb tantárgy a Karon.

A könyv előzményével teljesen azonos módon mutatja be a Kar szervezetét és a hallgatói tervmutatványokat. A tanszékek bemutatásából kiderül, hogy a személyzet majd minden tagja előlépett, és nem nagy az oktatási személyzet változása. Ezúttal csak a tanszékek vezetőit említjük meg. Az Ábrázoló Mértani Tsz. vezetője dr. Petrich Géza egyetemi tanár, a Rajzi és Formaismereti Tsz.-é Arató János docens,

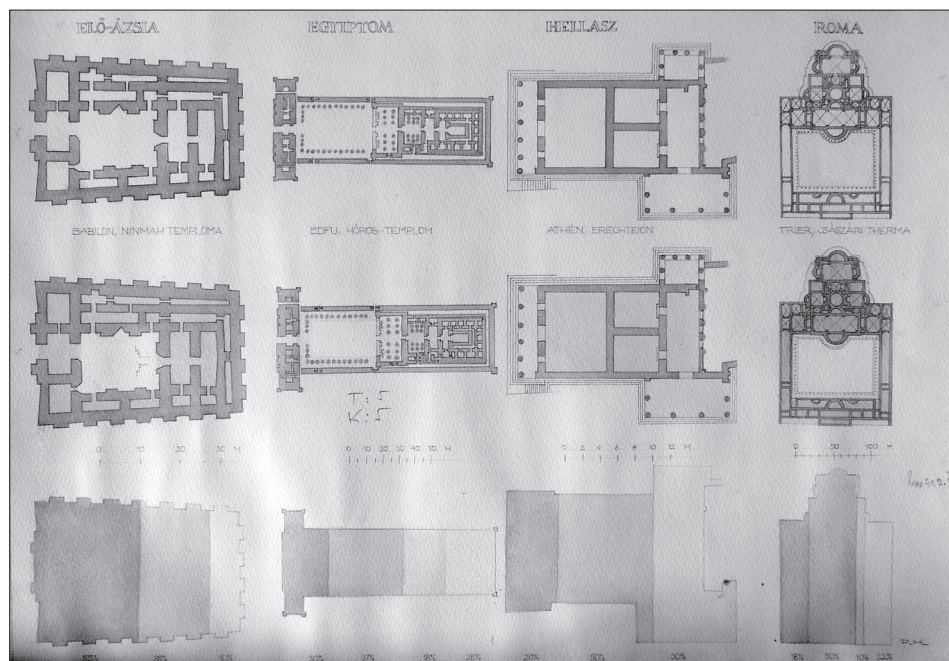
az Építészettörténeti Tsz.-en maradt dr. Major Máté, az Épületszerkezeti Tsz.-en is dr. Gábor László a tanszékvezető. A korábbi „csoport” minősítés helyett II. Épületgépészeti Tsz. elnevezéssel Hornyák Endre a tanszékvezető, a Szilárdságtani és Tartószerkezeti Tsz. vezetője dr. Deák György, dr. Pelikán József 1969-ben elhunyt. Az Építéskivitelezési Tsz.-en Vajda Zoltán docens a tanszékvezető. A Lakóépülettervezési Tsz.-en dr. Reischl Antal a tanszékvezető, a Középülettervezési Tsz. vezetője dr. Gáboros Lajos, dr. Weichinger Károly nyugdíjas egyetemi tanárként dolgozik. Az Ipari- és Mezőgazdasági Épülettervezési Tsz. vezetője változatlanul dr. Rados Kornél, a Városépítési Tsz.-é szintúgy dr. Perényi Imre.

ÁGAZATOK, SZAKIRÁNYOK

Ezután egy évvel, 1971-ben, a centenáriumi ünnepségen dr. Gábor László dékán bejelenti: „az oktatás bizonyos fokú differenciálására van szükség – a jelenlegi szemléleti alapok megtartása mellett – méghozzá olyanra, amely a képzés egységes jellegét még nem fenyegeti, de módot ad arra, hogy a hallgató mestersége egy-egy szűkebb területének problematikájában elmélyülhessen: az Építésmérnöki Karon be kell vezetni – a hajlamra és rátermettségre támaszkodó, a szakma fő tudományterületeihez igazodó – *ágazati képzést*, azaz fel kell adni a mindentanítás elvét és módszerét [...], a sajátos tananyag nem haladhatja meg az összes ismeret aránylag kis (kb. 10) százalékát [...], hogy a hallgatók [...] munkakörük jellege vagy elhivatottságuk alapján bármelyik szakterület specialistáivá is válhassanak.” Az újfajta tantervfejlesztés nem volt független az ország akkori központosított irányításától. Az Országos Tervhivatal már 1968-ban próbálta elemezni az építésmérnöki és építőmérnöki diplomák különböző szakterületeken – tervezés, irányítás, gyártás, esetleg pályaelhagyás – történő hasznosulását. Az eredmények azt mutatták, hogy a szakma túltelített, s a képzési létszámok csökkentését javasolták. Ezzel szemben az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium a hallgatói létszám csökkentésének ellenállt, s az ágazatosodást mint a szakma szükséges igényét jelentette be. Az egységes képzés megtartása melletti három szakirány – konstruktőr, építésztervező, városépítő – beindításáról a minisztériumi elképzelés 70 : 10 : 20% arányt javasolt.

Az új tanterv lényege, hogy az első három évben közös alapképzés van, s ezután nyílik lehetőség a szakosodásra: a negyedik évfolyam előtt a hallgatók önkéntes választása szerinti – *konstruktőr A, építésztervező B, városépítés C* – ágazatra jelentkezni. A rendszer tartozéka még, hogy a választott szakterület jobb megismerésére meghirdetett fakultatív tárgyak is felvételre kerülhetnek.²³ Példaként idézzük az

²³A kötelezően választható tárgyak választéka: A ág. – Tartók méretezése, Épület akusztika, Műanyagok kémiája. B ág. – Épület akusztika, Műanyagok kémiája, Lakásépítés távlatai, Fejezetek a középkor építészetéből. C ág. – Fejezetek a magyar középkori építészetből, Lakásépítés távlatai, Környezetvédelem, Rendszerelmélet – számítástechnika. Ezenkívül léteztek az ajánlott tárgyak: Építészettörténeti szeminárium, Grafika, Mintázás, Kerámia, Szindinamika és szakfordítói tanfolyam.

5. kép. Puhl Antal építészhallgató rajza, 1971. BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék Archívuma, 100019

1974/75-ös tanév már folyamatban levő tantervét. Az első évfolyamban az ideológiai alapvetés a Politikai gazdaságtannal indult, s e tárgykörbe tartozott három éven keresztül az Orosz nyelv is. A Filozófia és a Tudományos szocializmus oktatása a harmadik év végéig folyt. A természettudományos alapképzés majdnem minden kurzusának – a Fizika, a Matematika, a Kémia, az Ábrázoló geometria, az Építőanyagok – Geológia tárgyaknak – oktatása megtörtént az első évben. A Rajz és a Plasztikai gyakorlatok elhúzódtak az első hat félévben. A második félévtől következtek a mérnöki tárgyak, a Statika, a Szilárdságtan, az igen erős Épületszerkezettan, az Épületgépészet, a Talajmechanika-alapozás, a Fa- és fémszerkezetek. A tervezési tárgyak többsége szerepelt az első három évben: a Tervezés alapjai, a Lakóépület-tervezés, a Középülettervezés, az Ipari épülettervezés és a Városépítés általános része. Az Építészettörténet a második évben indult, s a tizedik félévben zárult. A IV. évfolyam mindhárom ágazata kapott Politikai gazdaságtanból 2, választott nyelvből 2, az említett Építészettörténetből 9, Építés kivitelezésből 6, Geodéziából 2, Mérnöki létesítményekből 2, Komplex tervezésből 8, Kötelező választható tárgyból 2 órát. Ágazatos különtárgyak: az A ágazat Matematikából 3, Építés kivitelezésből 6, Szerkezettervezésből 2 órát; az AB ág. Épületszerkezettanból 4, Városépítésből 5 órát; a B ág. Belső berendezésből 2, Képzőművészettörténetből 1 órát; a BC ág.

Szindinamikából 2, Vasbetonból 6, Mezőgazdasági építészből 4, Szerkezettervezésből 3 órát; a C ág. Városépítésből 3, Városi közlekedésből 3 órát kapott az előzők felett. Az első három ágazatos képzés tantervében meglepően alakultak a tárgycsoportok óraszámarányai: *ideológiai tárgyak* 11,5%, *természettudományos alaptárgyak* 10,5%, *készségi/rajzi tárgyak* 5,5%, *történeti tárgyak* 12%, *mérnöki tárgyak* 26,5% és *tervezési tárgyak* 34%. A tervezési tárgyak ilyen előretörése kivételes helyzet a korábbi tantervek ismeretében és a jól bevált Komplex tervezés óraszámával értelmezhető. Az ágazatos képzés bonyolítása a következő tanszéki együttműködéssel történt: A konstruktőr – irányító tanszék az Épületszerkezettan és a Szilárdságtan + a három tervezési tanszék. B építésztervező – irányít a három tervezési tanszék, a Rajzi Tsz. és az Építésztörténeti Intézet + szaktanszékek. C városépítő – a Városépítési Tsz. irányítja.

Említésre érdemesnek tartjuk, hogy az 1971/72-es centenáriumi tanévet Perényi rektor nagy kartörténettel vezette be az évnnyitón. Vázolta az oktatás eseményeit a tanárok, tantárgyak ismertetésével, a korszerűtlenné válás jellemzőivel (kisipari szintű építőipar), majd emlékezett a rendszerváltozásra, a korszerű nagyipar igényelte új, „meghívott szakférfiak” Építész Karra történő bejövételére: „Így lép be kívülről az oktatásba vezető oktatóként, nagyjából időrendi sorrendben: Major Máté, Gábor László, Perényi Imre, Rados Kornél, Pogány Frigyes, Kardos Andor, Gerendás István, Gáboros Lajos.” Ebből a névsorból kilóg Pogány Frigyes neve, tudniillik egyedül ő nem volt párttag. Ebben az évben nyugalomba vonult Rados Kornél, az Ipari és mezőgazdasági építészet tanára, utódja Szendrői Jenő egyetemi tanár lett. A már régebben felmerülő intézetesítés is megvalósult. Az építésztörténeti tanszékek történeti hármastagoltsága jött vissza, bújtatva és másféle funkciókkal, az Építésztörténeti és Elméleti Intézet megalkotásával, Major Máté igazgatói megbízásával és három osztály létesítésével. Elméleti Osztály, az egy évvel korábban a Középülettervezési Tanszékről az Építésztörténeti Tanszékre átjött Bonta János vezetésével, Építésztörténeti Osztály Hajnóczi Gyula vezetésével és Műemlékvédelmi Osztály Zádor Mihály vezetésével.

A hetvenes években a korábbi „reformtantervek” helyett tehát új fogalom és rendszer jött használatba az oktatásügyi átszervezésekkel kapcsolatban, reform helyett „tanterv-korszerűsítésről” szóltak a tervezetek. Az *ágazatos* képzés ezzel bizonyos állandóságot igényelt magának a kisebb mértékű változtatások fenntartásával. A Művelődési Minisztérium 157/1973/M.K.16/MM rendeletével az ágazatos képzés bővítését rendelte el egy D Építőipari szervező – Technológus, minimum 15 fős ágazat indításával, az egységes képzés megtartása mellett. Ezt a Kari Tanács 1974. február 14-én tudomásul vette. A négy ágazat hallgatói kedveltsége lényegesen eltért az említett és elvárt arányoktól. Az indító képzési forma – szemben a korábban említett minisztériumi elképzeléssel – a következő létszámokkal tudott elindulni: A ágazat 31 hallgató, B ágazat 55 hallgató, C ágazat 20 hallgató, D ágazat 7 hallgató. A D ágazat gazdája az Építéskivitelezési Tanszék lett.

A hetvenes évek kari történetéhez tartozik, hogy a vezetési feladatokat a dékán mellett előbb egy tanulmányi és gazdasági dékánhelyettes, majd tanulmányi, tudo-

mányos és gazdasági dékánhelyettes támogatta. 1973-ban Deák György a dékán (1972–78), helyettesei Bánátné Szűcs Gitta, Harasta Miklós, Vajda Zoltán. Ezenkívül különböző szakbizottságok, oktatási-nevelési, tudományos, gazdasági, külföldiek oktatása stb. végeznek a dékán által irányított munkát. A bizalmi természetű személyzeti munkát természetesen egy függetlenített személyzetis végzi – hosszú időn keresztül Kiss Ibolya. A hetvenes évek fekete krónikájához tartoztak a halálesetek. Boros Géza (1908–1971), Lőrincz Pál (1908–1974), Révhelyi Elemér (1889–1976), Széll László (1903–1976), Reischl Antal (1916–1978), Gerendás István (1914–1979). A hetvenes években történt a tanszékvezetők nemzedékváltása is: Az Ábrázoló Mértan Tsz. vezetője Zigány Ferenc volt 1966-ig, s a szervezeten belül az Építész Karhoz kapcsolt tanszék új vezetője Petrich Géza lett, őt váltotta 1977-ben Balogh István. Az Építészkipitelezési Tsz.-en 1970-ben Kardos Andort váltotta Vajda Zoltán, s 1979-ben őt követte Kürti István. Az Építészettörténeti és Elméleti Intézetet 1975-ig Major Máté vezette, követője Bonta János volt. Az Épületszerkezettani Tsz.-et, majd Épületek szerkezetei és berendezései Intézetet 1974-ig Gábor László vezette, követője László Ottó lett. A tanszékvezetést Petró Bálint kapta. Az Épületgépészeti Tsz.-et 1973-ig Hornyák Endre vezette, s őt követte Fekete Iván. Az Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezés Tsz. alapító tanára Rados Kornél volt, őt 1971-ben Szendrői Jenő követte, s a következő tanszékvezető 1978-ban Harasta Miklós lett. A Középülettervezési Tsz.-et 1966-ig Weichinger Károly vezette, őt követte Gáboros Lajos, 1975-ben lett tanszékvezető Hofer Miklós. A Lakóépülettervezési Tsz.-et haláláig, 1978-ig vezette Reischl Antal, a tanszékvezetés megbízottja volt két évig Olasz Lóránt, s 1980-ban lett tanszékvezető Pongrácz Pál. A Rajzi Tsz.-en Arató János tanszékvezetőt 1977-ben Balogh István követte. A Szilárdságtan Tsz.-et haláláig, 1969-ig vezette Pelikán József, s követte a tisztségben Deák György. A Városepítési Tsz.-et 1978-ig Perényi Imre vezette, követője Faragó Kálmán lett.

1978-ban László Ottó lett a dékán (1978–84), helyettesei Hajnóczy Gyula, Fekete Iván és Peredy József. A Kar régi tanácsi jegyzőkönyveit, évkönyveit, órarendjeit elsősorban a száraz oktatási adatok érdekében kutattuk, és többször elsíklottunk a hallgatók életével kapcsolatos források felett. Az 1978. augusztus 2-i jegyzőkönyv felidézett bennem olyan egyetemi eseményeket, amilyenekről eddig nemigen ejtetünk szót. A Kar már említett bizottságai mellett voltak szép számmal egyéb feladatok is. A kari nevelési koncepció szinte minden oktató számára kijelölt valamilyen feladatott. (Az oktatói létszám 1958-tól 130–140 fő körül mozgott a tárgyalt időszakban, a teljes állású oktatók nagyobb cserélődése nélkül.) A dékán megbízásokat adott például a műteremvezetőknek, hallgatói műtermeket főleg a tervezési tanszékek próbáltak létrehozni. Egyetlen tankör, 20–25 hallgató számára akadtak is a tervezés céljára szolgáló termek a tanszékek mellett, de ennél többre volt szükség. A műteremvezetőket az illető tanszék jelölte ki. A teremhiány és néha a hallgatók másféle elképzelése a műtermek működését rapszodikussá tette.

A dékán bízta meg az oktatók közül az úgynevezett évfolyam-igazgatókat. Feladatuk kiterjedt egy egész évfolyam ügyes-bajos dolgainak a kezelésére a golyabáltól a ballagásig. A személyes képesség és kedv szerint igen tág határai voltak a

tevékenységformáknak és az eredményességnek. Az évfolyam-igazgatók alá rendelt volt az osztályfőnöki feladat, egy tankör hallgatói közösségének támogatására, programok szervezésére. Hasonlóképpen a dékán bízta meg a mezőgazdasági munkák vezetőit. Minden ősszel szeptember vége és október eleje között a tanulmányok megszakításával járt a hallgatók zömmel betakarítási munkákra küldése. Az ország különböző részein állami gazdaságok, termelőszövetkezetek kértek „szocialista segítséget” az egyetemektől. A szabadföldi munkák közül a szőlő- és almaszüret volt kedvelt a hallgatók körében. A munkákra lelkesítő szólam volt például: „Az almáért köölajat kapunk a Szovjetunióból.” A hatvanas-hetvenes években jelentős hallgatói feladat a szakmai gyakorlat. Az I. évfolyam után fizikai, a III. évfolyam után szakmunka, a diplomát megelőzően technikai gyakorlat. Erre is vezetőt kellett megbízni az oktatók közül, aki a vállalati kapcsolatokat, a munkafegyelmet biztosította. Kedvelt megbízás volt a külföldi termelési gyakorlatok vezetése, mivel utazással járt, kizárólag szocialista országokba, s ott a gyakorlat a vendéglátók jóvoltából mindig élvezetes országjárást jelentett. Létezett néhány nyugati országba vezetett, a KISZ által patronált út is, de ezek vezetésének kockázata azzal járt, hogy valaki nem tér haza. A dékán bízta meg a kollégiumi nevelőtanárokat is. Ez bentlakással járt, s afféle éjfélig tartó, baráti tanulmányi instrualás jellemezte. E sokféle feladat teljesítéséről néhány hónap után be kellett számolni.

A Kar életében figyelemreméltó oktatási-tudományos mozgalommá vált a Tudományos Diákkör intézménye, amelynek ugyancsak voltak kari és tanszéki megbízottjai. 1958 óta ez a tevékenység mai napig az egyetemek legvonzóbb tevékenysége mind a hallgatók, mind a tanárok számára. Személyemet is érintő speciális kari feladat volt a következő. 1979-ben az Építészettörténeti és Elméleti Intézet vezetőjének javaslatára, Hajnóczy Gyula kezdeményezésére, az első éves fizikai gyakorlat helyett – számos nevelési és szakmai cél érdekében – vidéki kisvárosok történelmi központjának feldolgozására Műemlék felmérési és rajzi gyakorlat került bevezetésre. Első ízben egy hét időtartammal Kalocsa felmérése olyan sikerrel járt, hogy ez a városközpont-felmérés a következő évtől tizenöt éven keresztül a Kar legkedveltebb nyári gyakorlata lett.²⁴

Minden újdonság bevezetése azzal a kockázattal jár, hogy az ismétlések során folyamatosan javítani kell rajta. Ez történt a „négyágú” ágazatos tantervvel is. Az évközi vizsgák bevezetése nem volt kidolgozva, eluralkodott a személytelenné váló írásbeli számonkérés. A tervezésoktatás hatékonyságáért több korrektor és valódi műterem igénye merült fel. Az ágazatos ABCD tanrend megtalálható abban az évkönyvben és mellékleteiben, amit a saját karunk is elkészített a kétszáz éves évfor-

²⁴ A Szerkesztő megjegyzése: E felmérések Istvánfi Gy. vezetésével az alábbi városokban folytak, anyagukat az OMvH (ma Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ) tervtára és a tanszék archiválja: Kalocsa (1980), Baja (1981), Gyula (1982), Zalaegerszeg (1983), Kőszeg (1984), Gyöngyös (1985), Sárospatak (1986), Kaposvár (1987), Siklós (1988), Keszthely (1989), Szigetvár (1990), Szécsény (1991), Nyíregyháza (1992), Szepsi (1992, 1993, 1994), Tata (1993), Tállya (1993), Dunaföldvár (1994), Bonyhád (1994), Paks (1994), Majos (1994), Komárom, Monostori erőd (1994).

dulóra (1782–1982). Dr. László Ottó dékán a megjelent tanrend különösebb dicsérete nélkül azt is említi, hogy a tanmenet fejlesztése nem csupán az ország elvárása, de az építészoktatásban következő új helyzetek szükségessé tesznek egy új integrálást. „A Kar az 1974/75. tanév óta bevezette az ágazatos oktatást [...], az ágazatosodás mintegy 10%-os tantervi eltéréssel csak inkább árnyalja az egységes építészmérnök képzést, s a megkülönböztetést a diploma sem tünteti fel. [...] Rendkívül fontos feladat a tantervfejlesztés, az építészmérnök-képzés céljának, a graduális és posztgraduális képzés viszonyának, az egyetemi és főiskolai oktatás illesztésének felülvizsgálata.” Ekkor látnoki módon felmerült már az a nehézség, ami az országban folyó építészoktatásban a kilencvenes évek után valóban bekövetkezett. Ezt a tanrendet, ami az ágazatos formációt legjobban kifejezi, mellékeljük, s csak kevés kommentár kívánczik majd hozzá (7.a–7.b táblázat).

Az 1983/84-es négytagozatos tanterv összefoglalása az eddigi reformoknak és teljes kielégítéze az ipari, szakpolitikai elvárásoknak. A 28–30 tantárgyszám behatárolása sikerült, de tárgyösszevonásokkal. Az ideológiai tárgyak ebben kivételt képeznek. A Statika/Szilárdságtan négy tárgyat takar. A Tartószerkezetek fém-, fa-, vasbetonszerkezeteket és szerkezettervezést fog össze. A nyelvórák fele még orosz nyelv, másik fele választott nyelv. A harmadik félévben induló Építészettörténet az egyetemes építészet szokásos négy korszakát öleli fel, az ACD ágazatokban van Képzőművészet és Magyar építészettörténet, a B ágazatban van külön Műemlékvédelem. Az Építészetelmélet a BC ágazatok tárgya. Összevonásra került a Lakó-, Köz-, Ipari és Mezőgazdasági építészeti tervezés előadásanyaga az Építészeti alapok cím alatt. A tervezési gyakorlatokba összevonva szerepelnek az előbbi tárgyak gyakorlatai a Komplex és diplomatervvvel. Sikerült a heti órák számát 28–38 órára leszorítani és a félévi vizsgák számát 4–7 közé beállítani. Ez az órarend 1978-tól már négy évet megélt, s mint a dékáni előszóban érzékelti lehetett, új elképzelések már 1982-ben felmerültek. Az esti képzés a vége felé közeledett, míg ekkor már hat szakmérnöki szakot indítottak kétévenként. A hallgatók diploma utáni elhelyezkedése nem a régi „elirányítási” rendben, hanem pályázati rendszerben folyt: a cégek kiírását a hallgatók három hely megjelölésével pályázhatták, majd a cég és az egyetem döntése alapján nyerhették el.

Az 1980-as évek közepén ismét változott a Kar vezetése és oktatási koncepciója is. Harasta Miklós lett az új dékán (1984–89), Matuscsák Tamás, Petró Bálint, Zeitler Vilmos és Neuwirth Gábor helyettesekkel. Neuwirth Gábor előbb az építész kari, majd az országos felvételi rendszer bonyolítója lett dékánhelyettesi minőségben. A korábbi ágazatos rendszer folyamatosan leépült, mert az A, B, C és D ágazatot nem igazolta a szakmai elhelyezkedések statisztikája, felmerült az építészmérnöki túlképzés, az esti oktatást is meg kellett szüntetni. Az esti képzésre felvett hallgatók többsége már a szakmában dolgozó technikus vagy üzemmérnöki diplomával rendelkezett. A mobilitás új elvének is megfelelt egy olyan képzés indítása, amely egy további, egyetemi diploma megszerzését célozta a szakmában dolgozó üzemmérnök végzettségűek számára. Először ezt felnőtt képzésnek, majd kiegészítő képzésnek nevezték a korábbi szakképesítésre alapozva. Félévenként nyolc alkalommal három-

7.a táblázat. Az 1982/83-as tanrend (közös oktatás + A konstruktőr ágazat)

Tantárgyak	Közös oktatás						A konstruktőr ágazat			
	1. félév	2. félév	3. félév	4. félév	5. félév	6. félév	7. félév	8. félév	9. félév	10. félév
Politikai gazdaságtan	1 1 v	1 1 v	1 1 sz					1 1 v		
Filozófia				2 –	2 – v				2 – v	
Tudományos szocializmus						4 – v			2 – gy	
Magyar munkásmozgalom története							2 – v			
Idegen nyelv	– 2 gy	– 2 gy	– 2 gy	– 2 gy	– 2 gy	– 2 gy	– 2 gy	– 2 v		
Matematika	4 3 vgy	2 2 vgy					2 1 v			
Számítógépek alkalmazása	1 1 gy									
Fizika			3 2 vgy							
Ábrázoló geometria	3 4 vgy	3 2 vgy								
Rajz és kompozíció	– 4 gy	– 4 gy	– 3 gy	– 3 gy	– 2 gy	– 2 gy				
Építő anyagok	4 – v	2 1 vgy								
Épületszerkezet		2 2 gy	4 3 vgy	4 4 vgy	4 4 vgy	2 2 vgy	2 2 vgy			áv
Épületgépészet				3 – vgy	3 – v					
Statika/Szilárdságtan	3 4 vgy	3 3 vgy	3 3 vgy	3 3 szgy						
Tartószerkezet					2 3 vgy	3 3 vgy	2 2 vgy	4 1 vgy		áv
Talajmechanika, alapozás						3 1 vgy				
Építéskivitelezés, szervezés							2 4 vgy	2 4 vgy	2 4 vgy	áv
Építőipari gazdaságtan						2 –			2 2 vgy	
Építőipari jogi ismeretek										
Építőipari speciális kollégium										
Geodézia									1 1 gy	
Munkavédelem									2 – v	
Építészettörténet			3 1 vgy	2 1 vgy	2 1 vgy	2 –	2 2 vgy	4 1 vgy		
Művészettörténet										
Műemlékvédelem										
Építészetelmélet										
Városépítés					4 –	– 4 gy	– 5 gy			
Regionális tervezés										
Városi közlekedés										
Városgazdaságtan										
Tervezési elmélet		1 4 gy	2 – v	2 – v	2 – v	2 – v				
Tervezési gyakorlat			– 5 gy	– 6 gy	– 6 gy	– 6 gy	– 4 gy	– 8 gy x	– 8 gy x	36 xx
Belső berendezés										
Kert- és tájtervezés										
Mérnöki műveletek és létesítmények								2 –		
Választható tárgy							2 –	2 – 2 –	2 –	
Heti előadás / gyakorlat	16/21	14/23	16/22	16/21	19/18	18/20	14/22	17/17	13/17	36
Heti órák száma	37	37	38	37	37	38	36	34	30	36
Vizsgák száma	5	5	5 sz	5 sz	7	5	6	5	4	3 áv
Tantárgyak száma	9	10	10	10	10	10	10	9	8	

(x = komplex tervezés, xx = diplomaterv)

7.b táblázat. Az 1982/83-as tanterv (B építésztervező, C városépítő, D szervező ágazatok)

B építésztervező ágazat				C városépítő ágazat				D szervező ágazat			
7. félév	8. félév	9. félév	10. félév	7. félév	8. félév	9. félév	10. félév	7. félév	8. félév	9. félév	10. félév
	1 1 v				1 1 v				1 1 v		
		2 – v				2 – v				2 – v	
		2 – gy				2 – gy				2 – gy	
2 – v				2 – v				2 – v			
– 2 gy	– 2 v			– 2 gy	– 2 v			– 2 v			
2 1 v				2 1 v				2 1 v			
– 2 gy	– 2 gy			– 2 gy							
2 2 vgy			áv				áv	2 2 vgy			áv
3 – v			áv	3 – v			áv	2 2 vgy	4 1 vgy		áv
2 4 vgy	2 4 vgy		áv	2 4 vgy	2 4 vgy			2 4 vgy	2 4 vgy	2 4 vgy	áv
		2 2 vgy				2 2 vgy				2 2 vgy	
									2 – v		
										2 2 vgy	
		1 1 gy				1 1 gy				1 1 gy	
		2 – v				2 – v				2 – v	
2 2 vgy	4 1 vgy	2 – v		2 2 vgy	4 1 vgy			2 2 vgy	4 1 vgy		
1 –	2 –				1 –	2 –					
– 5 gy				3 5 vgy			áv	– 5 gy			
					2 3 vgy						
				2 1 vgy							
						2 – v					
– 4 gy	– 8 gy x	– 8 gy x	– 36 xx	– 4 gy	– 8 gy x	– 8 gy x	– 36 xx	– 4 gy	– 8 gy x	– 8 gy x	– 36 xx
2 – v											
	2 – v				2 – v						
	2 –				2 2 –				2 –		
	2 –	2 –				2 –		2 –	2 –		
15/22	14/21	15/13	36	16/ 21	14/21	15/13	36	14/22	17/17	13/17	36
37	35	28	36	37	35	28	36	36	34	30	
7	5	4	3 áv	7	6	4	3 áv	6	6	5	3 áv
11	10	8		10	9	9		10	9	8	

(x = komplex tervezés, xx = diplomaterv)

8. táblázat. Az 1990/91-es szakirányú tanterv. I. építésztervező, II. szerkezettervező, III. városépítő szakirányok
(A testnevelés tárgyat egyik táblázatban sem szerepeltettük.)

Tantárgyak	1. félév	2. félév	3. félév	4. félév	5. félév	6. félév	7. félév	8. félév	9. félév	10. félév
Közgazdaságtan	2 –	1 1								
Társadalomtudomány (választható)			2 –	1 1	1 1	1 1	1 1	1 1		
Idegen nyelv	– 4	– 4	– 4	– 4	– 3	– 3	– 3	– 3		
Matematika	4 2									
Ábrázoló geometria	3 4	2 2								
Számítógépek alkalmazása	– 2	2 2								
Épületfizika		2 –								
Építő anyagok			2 –	2 2						
Rajz és kompozíció	– 4	– 4	– 4	– 2	– 2	– 2	– 2 I.+III.	– 2 I.+III.		
Építészettörténet	1 1 Népi	2 1 Ókor	2 1 Közép- kor	2 1 Újkor	1 1 XIX. sz.	2 1 Kortárs	2 1 Magyar	2 – Műeml.		
Képzőművészet történet									2 – I.+III.	
Statika	3 4									
Acélszerkezetek				2 2						
Épületszerkezetek		2 2	3 3	3 3	3 3	2 2	2 2	2 1		
Épületgépészet						2 –	2 –			
Szilárdságtan		3 2	3 3							
Tartószerkezetek, vasbeton-, fa-szerkezetek					3 2 vb.	3 2 vb.	3 – I.+III. 2 2 fa II.	4 – II.		
Építéskivitelezés/szervezés					2 –	2 2	2 2	1 1	2 3 II.	
Építőipari rendszer és gazdaságtan									2 1	
Talajmechanika, alapozás							3 1		3 1	
Geodézia									1 1	
Építészet alapjai		1 3								
Lakóépülettervezés			2 5	– 5						
Középülettervezés				2 –	– 6					
Ipari épületek tervezése						2 –	– 5			
Mezőgazdasági épülettervezés							2 –	– 4		
Városépítés					2 –	1 2	– 4	1 1 I.+III.		
Belső berendezés									2 – I.	
Kert- és tájtervezés									2 – III.	
Munkavédelem								2 –		
Épített környezetet védelme								2 –		
Kötelező modul I. II. III. irány							1 1	2 2	3 3	
Kötelező választható I. és III. irány							– 1	1 1	1 1	
Kötelező választható II. irány							1 1			
Komplex tervezés							– 5	– 5		
Menedzserképzés alapjai								2 –		
Diplomaterv										– 34
Heti óraszám	34	36	34	32	30	30	változó	változó	változó	34

napos konferencia rendszerben, négy évfolyam elvégzése után elérhető lett az építészmérnöki diploma.

Az évtized végére az ágazatos képzést felváltotta a szakirányú képzés. A három szakirány: I. építésztervező, II. szerkesztő tervező, III. városépítő. Az alapelv hasonlított az ágazatos elvre; az első három év teljesen közös oktatás, a tárgyak némi átrendezésével, az összóraszám megtartása mellett. Az építészettörténeti tárgyak például előre jöttek, az első félévben sok év megszakítás után a Népi építészet ismét rendes tárgy lett. A képzési forma tantervét az 1990/1991-es év táblázatával mutatjuk be (8. táblázat).

A rendszerváltozást karunkon a szaktárgyak nagyobb megrendülése nélkül éltük meg, bár a szocialista rendszer megszűnése nagy fordulatot jelentett hazánk életében. A tantervben ennek csupán az ideológiai tárgyak és tanszékek tekintetében volt megrendítő hatása, jöllehet ennek nem voltak olyan személyi következményei, mint negyven, negyvenöt évvel ezelőtt. A tárgyakat gyakran átcímkezték, vagy a humán tárgyak körében váltottak szakterületet. A Politikai gazdaságtan gyorsan Közgazdaságtanra változott, de a Tudományos szocializmus, a Marxizmus-leninizmus, a Dialektikus és történelmi materializmus hirtelen választható Társadalomtudománnyá zsugorodott. Az történt, ami 1948/49-ben, csak fordítva. Az immár Európából fújó szeleknek tulajdonítható a nyelvi órák számának növekedése, a Számítógépek alkalmazásának bevezetése, az Épített környezet védelme (ami Műemlékvédelmet takart, de az új divatú Környezetvédelem és Épített örökség kifejezés hatására „integrálódott” kifejezés), s az Építőipari rendszer és gazdaságtan mellé jött a Menedzserképzés alapjai nevű tantárgy. A szakirányú jelleg abban nyilvánult meg, hogy mindhárom iránynak volt kötelező „modultárgya” (IV–V. éven összesen 12 óra) és kötelező választható tárgya (I+III. irány 5 óra, II. irány 2 óra).²⁵ Az összóraszám százalékában az egyes tárgycsoportok megoszlása a következő: *ideológiai tárgyak* 4,9% (ekkor a nyelvórákat már külön kell számolni 8,6%), természettudományos *alaptárgyak* 9,03%, *rajz* (készségi tárgy) 6,41%, *történeti tárgyak* (modultárgyakat nem számolva) 7,29%, *mérnök tárgyak* 36,44%, *építészeti tárgyak* 29,15%, a modul és választható tárgyak mintegy 5%.

Az Építészmérnöki Kar fekete krónikája az 1980-as években: Gábor László (1910–1981), Weichinger Károly (1894–1982), Kézdy Árpád, a Karon is tanított (1919–1983), Györgyi Gábor (1922–1986), Major Máté (1904–1986), Rusznák György (1922–1987), Csonka Pál (1886–1987), Petz Rudolf (1921–1988), Major

²⁵ A modul- és választható tárgyak bőséges választéka állt rendelkezésre. A Kar oktatóinak többsége rendelkezett személyre szabottan valamilyen szaktárgyi részterület speciális ismeretével. Ezek mindegyike szerepelt a modul- vagy választható listán. Mutatványként csak a IV. évfolyam II. félévének választékát jelezzük, előadókival: Magyar újkori építészettörténet – Szentkirályi Zoltán, Építészetelmélet története – Hajnóczy Gyula, Számítógéppel segített (CAD) tervezés – Radványi György, Válogatott fejezetek középület tervezéséből – Török Ferenc, Környezetépítés tervezés – Kaszás Károly, Lakástervezési metodika – Olasz Lóránt, Többszintes szerkezetek – Matuscsák Tamás, Épületek dinamikája – Csák Béla, Budapest jövője – Polónyi Károly, Utcák és terek építésze – Schwarczuk Ágnes, Kommunikáció és városkörnyezet – Bognár László, A magyar falu – Meggyesi Tamás – Locsmándi Gábor, Bioszolar építészet – Kuba Gellért, Szakszociológia – S. Nagy Katalin, Épületszerkezet rekonstrukció – Pattantyús Á. Ádám, Építési hibák – Mischl Antal, Építészeti forma – Balogh István.

Jenő (1922–1988), Boschán István (1899–1989), Farkasdy Zoltán (1923–1989), Hornyák Endre (1903–1989), Messinger Géza (1919–1990). Ennek a névsornak több különösen kiemelkedő egyénisége van, ketten azonban kifejezetten a párt vezető szerepének biztosítása érdekében kerültek egyetemi tanári pozícióba. Major Máté, aki a háborút megelőzően 1933-tól a Szocialista Képzőművészek Csoportjának titkára volt, s bár a háborút megúsza, a Fővárosba hatoló első szovjet kontingens „fogságba” hurcolta. Tíz hónap után – nyilván külön eljárással, az előélet hatására – hazakerült, s mint építésügyi kormánybiztos lebonyolítója volt az építőipar államosításának. Az említett adatok szerint az Építésmérnöki Osztály átszervezésében a legfőbb szerepe volt, de a modern építészettel kapcsolatos állhatatos kiállása miatt, a szocialista realista stílus dogmájával szemben alul maradt. Ezután az építészetelmélet, építészettudomány megszervezésében fejtett ki jelentős, évtizedekre kiható tevékenységet. A másik erős egyéniség Gábor László volt. A háború után felemelkedő karrier érdekes esete. Tervező magánvállalkozó volt, s hirtelen, 1948-ban a Hazai Magas és Mélyépítő Rt. igazgatója lett. Néhány hónap után az Építésügyi Minisztérium főosztályvezetője, s innen, ismét csak néhány hónap alatt, 1949 októberétől az Épület-szerkezet-tani Tsz. vezetője. Határozott véleménye volt, hogy az építészet a feladatát csak a tökéletes szerkezetek által teljesítheti. És mint határozott meggyőződéssel rendelkező, irányító szerepet betöltő egyéniség, a tanszéke megerősítésével, az épületszerkezetek tanrendben való kiemelésével és ennek minden reformban való érvényre juttatásával megvalósította akarátát. Ezt a szakmai pozíciót a tanszéke számára évtizedekre biztosította.

A hosszú, negyvenöt évet átfogó történet összefoglalásához adatszerűen csatolhatunk az egyszerű áttekinthetőség kedvéért még egy táblázatot, a tárgycsoportok százalékos változásairól (9. táblázat). Hozzátevé, hogy az efféle adatok csak bizo-

9. táblázat. Tantárgycsoportok az összes óra százalékában

Tantervek	Óraszám	Természettudományos alaptárgyak (%)	Készségi tárgyak, rajz (%)	Történeti tárgyak (%)	Mérnöki tárgyak (%)	Tervezési tárgyak (%)	Közismeret, ideológia (%)
1943/44	340	9,12	8,2	15,3	23,5	39,1	4,7
1948/49	334	9,6	9,6	13,5	24,55	33,8	9,0
1949/50 A	359	8,1	7,8	12,0	26,0	31,8	14,5
1949/50 B	358	8,1	7,8	9,77	29,9	29,9	14,5
1953/54 A	369	8,13	9,48	19,5	21,13	24,9	16,8
1953/54 B	332	12,0	3,0	3,0	37,95	25,0	18,97
1955 stabil A	358	7,95	8,24	10,8	24,4	31,8	16,76
1955 stabil B	358	7,26	5,86	10,6	30,16	28,8	17,3
1964 reform	340	12,05	6,76	10,29	22,35	37,9	10,6
1982/83 A	350	9,43	6,28	6,0	34,57	32,85	10,85
1982/83 B	343	9,62	5,23	7,58	32,94	32,94	11,0
1982/83 C	348	9,48	5,74	6,89	31,32	35,63	10,91
1982/83 D	354	9,32	5,08	5,93	37,00	32,48	10,17
1990/91	343	9,03	6,41	7,29	36,44	29,15	11,66

nyos változásokat jellemeznek az időben. Azt, hogy milyen volt az oktatás tartalma és színvonala, jószerével a tanárok és az oktatást segítő docensek, adjunktusok, tanársegédek képzettsége, oktatói ihletettsége, kitartása határozta meg, amiről az ilyen adatok nem tájékoztatnak. Kötelességünk megemlíteni, hogy az oktatási folyamat végeredménye, az építész – nevezzük csak így, a mérnökséget nem lebecsülve – diplomájával az Alma Mater gyermeke. Független, önálló személyiség, alkotó, s benne olyan talentumok bontakoznak ki, melynek forrása az iskola s az a képzési folyamat, amit abban az időszakban az iskola teremt. A létező személyes valóság, maga az építész, aki önmagán keresztülvezetve a szerzett tudást, egy újabb szellemi univerzumot teremt. Nem biztos, hogy ezt az új minőséget egy időnként nem tetsző iskola egészében elronthatná. A huszadik század jelentős magyar építészalkotóinak – irányzat- és iskolateremtőinek – és névtelen szolgálattevőinek túlnyomó többsége mind a Műegyetem Építész Karán tanult.

1990 után ismét sok minden megváltozott. Újabb megfelelés az Európai Közösségnek, a közössé vált felsőoktatási rendszernek és egyúttal ellentmondásainak, a kreditrendszernek, a kilenc évig elhúzható tanulmányoknak, a hat helyen megszerezhető, hat-hétféle építész diplomának. Ez már egy nagyon különböző, új történet, amit másnak kell majd megírnia.

A TÁRGYALT KORSZAK ÉPÍTÉSZKARI TAN- ÉS SZAKKÖNYVEI

- Balogh István: *Az építészeti tér-, és tömegalakítás törvényszerűségei*. Tankönyvkiadó, Bp. 1982, 1985.
 Balogh István: *Az építészeti forma*. Tankönyvkiadó, Bp. 1984, 1988.
 Bonta János: *Építészeti és tömegtermelés*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1963.
 Bonta János: *A korszerű építészeti környezet*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1972.
 Bonta János: *Ludwig Mies van der Rohe*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1978. (német és lengyel nyelven is)
 Bonta János: *Skidmore Owings & Merrill*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1982. (lengyel nyelven is)
 Borsos Béla – Sódor Alajos – Zádor Mihály: *Budapest építészettörténete, városképei és műemlékei*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1959.
 Csonka Pál: *Statika I–II*. Tankönyvkiadó, Bp. 1951–52. 2. kiadás 1954.
 Csonka Pál: *Membránhéjak*. Tankönyvkiadó, Bp. 1965. (Német nyelven: Ernst, Berlin 1966.)
 Csonka Pál: *Statikai példatár*. Tankönyvkiadó, Bp. 1951–1954. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1972.
 Csonka Pál: *Héjszerkezetek*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1981.
 Csonka Pál: *Theory and practice of membrane shells*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1987.
 Faragó Kálmán: *Városépítés*. Tankönyvkiadó, Bp. 1962.
 Faragó Kálmán: *Városrekonstrukció. A magyar városok korszerűsítése*. Tankönyvkiadó, Bp. 1986.
 Fekete Iván – Menyhárd József: *A légtechnika elméleti alapjai*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1965.
 Fekete Iván (szerk.): *Szellőztető berendezések*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1967, 1975.
 Fekete Iván (szerk.): *Épületfizikai kézikönyv*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1985.
 Gábor László: *Tetőfedések és fémlemez munkák*. Építőipari Kiadó, Bp. 1952.
 Gábor László: *Épületszerkezetek I–IV*. Tankönyvkiadó, Bp. 1960–1979.
 Gábor László – Párkányi Mihály: *Az információ továbbítása és vétele az iparosított építésben*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1979.
 Gábor László: *Energiagazdálkodás az építészetben*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1981.
 Gábor László – Párkányi Mihály: *A nemtektonikus építés alapvető szerkezetelméleti kérdései*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1985.

- Gádos Lajos – ifj. Kismarty-Lechner Jenő – Perényi Imre (szerk.): *Családi lakóház*. Építéstudományi Központ, Bp. 1948.
- Gádos Lajos: *A lakás berendezése és méretezése*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1956, 1958.
- Gádos Lajos: *Középületek tervezése*. Tankönyvkiadó, Bp. 1978.
- Gyursovics Lajos: *A napenergia hasznosítása az épületgépészetben*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1982.
- Gyursovics Lajos: *Hőtermelés napsugárból*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1987.
- Hajnóczy Gyula: *Műemlékfelmérés*. Bp. 1956.
- Hajnóczy Gyula: *Az építészet története. Ókor*. Tankönyvkiadó, Bp. 1967, 1991.
- Hajnóczy Gyula: *Egyiptom építészete*. Corvina, Bp. 1969.
- Hajnóczy Gyula: *Irak építészete*. Corvina, Bp. 1974.
- Hajnóczy, Julius Gy.: *Ursprünge der Europäischen Architektur I–II*. VEB, Verlag für Bauwesen, Berlin 1986.
- Hajnóczy Gyula: *Pannonia római romjai*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1987.
- Hajnóczy, Gyula: *Vallum und Intervallum*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1988.
- Hajnóczy Gábor: *Andrea Palladio*. Corvina, Bp. 1979.
- Jékely Zsolt – Sódor Alajos: *Budapest építészete a XX. században*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1980.
- Kalmár Miklós: *Mai osztrák építészet*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1981.
- Kardos György: *Építészettörténeti és építőművészeti tanulmányok*. Építésügyi K., Bp. 1953.
- Kardos György: *A magyar klasszicista építészet. (Tanulmányok.)* Építőipari K., Bp. 1953.
- Károlyi Antal – Perényi Imre – Tóth Kálmán – Vargha László (szerk.): *A magyar falu építészete*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1955.
- Lőrincz Pál – Petrich Géza: *Ábrázoló geometria*. Tankönyvkiadó, Bp. 1976. 4. kiadás 1989.
- Major Máté: *Építészettörténet I–III*. Építésügyi Kiadó 1954, 1956, 1960 (Német nyelven is, két kiadásban: Akadémiai Kiadó – Henschel Verlag.)
- Major Máté: *Az építészet sajtószerepe*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1967.
- Major Máté: *Az építészet új világa*. Magvető Kiadó, 1969.
- Major Máté – Osskó Judit (szerk.): *Új építészet, új társadalom 1945–1978*. Corvina, Bp. 1981.
- Major Máté (szerk.): *Építészettörténeti és építészetelméleti értelmező szótár*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1983.
- Major Máté: *A mindig megújuló építészet*. Építésügyi Tájékoztatói Központ, Bp. 1985.
- Merényi Ferenc: *Magyar építészet 1867–1967*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1969. (Olasz nyelven: Accademia D'Ungheria in Roma. Anno Accademico XXXVIII.)
- Nemcsics Antal: *Szintan – színdinamika*. Tankönyvkiadó, Bp. 1982. 6. kiadás 1988.
- Nemcsics Antal: *Színdinamika. Színes környezet tervezése*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1990.
- Pelikán József: *Tartószerkezetek*. Tankönyvkiadó, Bp. 1959. 3. kiadás 1966.
- Pelikán József: *Szerkezettervezés*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1968, 1970, 1981.
- Pelikán József: *Statika*. Tankönyvkiadó, Bp. 1971. 2. kiadás 1972.
- Pelikán József: *Szilárdságtan*. Tankönyvkiadó, Bp. 1972.
- Perényi Imre: *A város lakóterülete*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1954.
- Perényi Imre: *Városépítéstan I–II*. Tankönyvkiadó, Bp. 1958–1961, 1963.
- Perényi Imre: *A korszerű város. Gondolatok a várostervezés múltjáról és jövőjéről*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1967. (Német nyelven: Akadémiai Kiadó, Bp. 1970.)
- Perényi Imre: *A város központja. Tervezés és rekonstrukció*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1970. (Angol nyelven: Akadémiai Kiadó, Bp. 1973.)
- Perényi Imre: *Településtervezés*. Tankönyvkiadó, Bp. 1972.
- Perényi Imre: *Városi környezet – városépítészet*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1975.
- Perényi Imre: *Város, ember, környezet. A rekreáció a városépítésben*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1976. (Angol nyelven: Akadémiai Kiadó, Bp. 1978. Orosz nyelven: 1981.)
- Perényi Imre: *Városépítéstan. A városépítés története és elmélete* [a 3. és 4. fejezet szerzőtársa Major Jenő, Berczik András]. Tankönyvkiadó, Bp. 1978.
- Perényi Imre: *Korunk urbanisztikája*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1979.

- Perényi Imre: *A lakókörnyezet. Adottságok és lehetőségek*. Kossuth Kiadó, Bp. 1984.
- Perényi Imre: *Jelenkor városépítése*. Tankönyvkiadó, Bp. 1984.
- Perényi Imre (főszerk.): *Urbanisztikai kézikönyv*. ÉTK, Bp. 1987.
- Petrich Géza: *Ábrázoló geometria*. Tankönyvkiadó, Bp. 1969. 3. kiadás 1979.
- Pogány Frigyes: *Terek és utcák művészete*. Építésügyi Kiadó, Bp. 1954, 1960.
- Pogány Frigyes: *Belső terek művészete*. Építésügyi Kiadó, Bp. 1955.
- Pogány Frigyes: *Szobrászat és festészet az építőművészetben*. Építésügyi Kiadó, Bp. 1959.
- Pogány Frigyes: *Párizs*. Corvina, Bp. 1965.
- Pogány Frigyes: *Róma*. Corvina, Bp. 1967.
- Pogány Frigyes: *Firenze*. Corvina, Bp. 1971.
- Pogány Frigyes: *Itália építészete I–II*. Corvina, Bp. 1973, 1975.
- Pogány Frigyes: *A szép emberi környezet*. Gondolat, Bp. 1976.
- Pogány Frigyes: *Velence*. Bp. 1979.
- Preisich Gábor – Reischl Antal – Vadász Mihály: *Városi családi ház*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1959.
- Rados Jenő – Zádor Anna: *A magyar klasszicista építészeti hagyományai. A magyar klasszicizmus építészeti társadalmi helyzete*. Építőipari K., Bp. 1953.
- Rados Jenő: *Hild József Pest nagy építőjének életműve*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1958.
- Rados Jenő: *Tata*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1964.
- Rados Jenő: *Magyar építészettörténet*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1961. 3. bőv. kiadás 1971.
- Rados Kornél (szerk.): *Iparszövetkezetek építészete*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1964.
- Rados Kornél: *Iparszövetkezetek tervezése*. Tankönyvkiadó, Bp. 1953, 1959, 1967.
- Rados Kornél: *Iparszövetkezetek tervezési irányelvei*. Tankönyvkiadó, Bp. 2. kiadás 1965.
- Rados Kornél (főszerk.): *Iparszövetkezetek kézikönyve*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1971.
- Reischl Antal: *Lakóépületek tervezése*. Tankönyvkiadó, Bp. 1973. 16. kiadás 1988.
- Révhegyi Elemér: *A vértesszentkereszt templom újszerű megjelenése árpád kori építészetünkben*. Tankönyvkiadó, Bp. 1957.
- Sebestyén Gyula: *Nagypanelos építés. Lakásépítés*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1967.
- Sebestyén Gyula: *Lakás és város a nagyvilágban*. Közgazdasági K., Bp. 1969.
- Sebestyén Gyula: *Könnyűszerkezetes építés*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1972. (Angol nyelven: 1977, német nyelven: 1978.)
- Sebestyén Gyula: *Építőipari gazdaságtan*. Tankönyvkiadó, Bp. 1983.
- Sebestyén Gyula: *Rendszerezett építés könnyűszerkezetekkel*. [Közrem. Széll László.] Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1980.
- Sebestyén Gyula – Garay Lajos: *Vékony lemezek és szendvicspanelek a könnyűszerkezetes építésben*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1977.
- Sebestyén Gyula: *Nagyvelő lakóházak*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1960.
- Széll László: *Magasépítéstan I–2. köt.* Tankönyvkiadó, Bp. 1957. 5. kiadás 1982.
- Széll László: *Építéstechnológia*. Tankönyvkiadó, Bp. 1970. 5. kiadás 1981.
- Széll László: *Homlokzatképzések*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1973. (Orosz nyelven: 1978.)
- Széll László: *Magas- és lapostetők*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1975.
- Szentkirályi Zoltán: *Az építészet világtörténete*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Bp. 1980; Terc, Bp. 2004.
- Szentkirályi Zoltán – Détsy Mihály: *Az építészet rövid története I–II.* (társszerzővel) Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1956. 10. kiadás 2010.
- Szentkirályi Zoltán: *Az építészet története. Újkor. Barokk*. Tankönyvkiadó, Bp. 1986; Terc, Bp. 2012.
- B. Szűcs Margit: *A quattrocento építészete*. Gondolat, Bp. 1959.
- B. Szűcs Margit: *Leon Battista Alberti*. Corvina, Bp. 1967.
- B. Szűcs Margit: *Franciaország építészete. I–II*. Corvina, Bp. 1972, 1977.
- B. Szűcs Margit: *Alberti. Bevezetés és fordítás a Tíz Könyvből*. Bercsényi 28-30., Bp. 1982.
- B. Szűcs Margit: *Nagy-Britannia építészete I–II*. Corvina, Bp. 1983.
- B. Szűcs Margit: *Az építészet története. Újkor. Reneszánsz*. Tankönyvkiadó, Bp. 1985. 6. kiadás 2003.

- Cs. Tompos Erzsébet: *Görögország építészete*. Corvina, Bp. 1970, 1976.
- Cs. Tompos Erzsébet – Zádor Mihály – Sódor Alajos: *Az építészet története. Középkor*. Tankönyvkiadó, Bp. 1971. 1975.
- Cs. Tompos Erzsébet: *Grúzia. Kincsek, várak, kolostorok*. Corvina, Bp. 1973. (Német nyelven: Verlag Werner Dausien. Hanau/Main, 1975.)
- Cs. Tompos Erzsébet: *Spanyolország építészete*. Corvina, Bp. 1980.
- Cs. Tompos Erzsébet – Czellár Katalin: *Moldvai utazások*. Panoráma, Bp. 1981.
- Cs. Tompos Erzsébet: *Az építészet története. Középkor. A bizánci és az iszlám építéset*. Tankönyvkiadó, Bp. 1984. 3. jav. kiadás 1989.
- Vámosy Ferenc: *Korunk építészete*. Gondolat, Bp. 1974.
- Zádor Mihály: *Kaposvár*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1964.
- Zádor Mihály: *Bulgária építészete*. Corvina, Bp. 1979.
- Zádor Mihály: *Műemlékek konzerválásának új módszerei*. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1983.
- Zádor Mihály: *Az építészet története. Középkor. Romanika*. Tankönyvkiadó, Bp. 1990.

A SZÖVEGBEN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK

adj.	adjunktus
ág.	ágazat
c. rk. t.	címzetes rendkívüli tanár
doc.	docens
ea.	előadás/előadó
egy.	egyetemi
egy. tan.	egyetemi tanár
évf.	évfolyam
fé.	félév
féláll.	félállású
gy.	gyakorlat
int. t.	intézeti tanár
megh. ea.	meghívott előadó
ny. r. t.	nyilvános rendes tanár
ó.	óra
ts.	tanársegéd
Tsz.	Tanszék

CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF THE HUNGARIAN ARCHITECTURAL EDUCATION AT THE TECHNICAL UNIVERSITY 1945–1990 From change of regime to change of regime

Summary

In Hungary, architects have been trained on tertiary, university level at the Technical University of Budapest for 120 years. Up to 1945, the technical, technological and architectural design subjects – the latter slightly more – were taught in equal number of lectures in the training. From 1947, the socialist transformation of Hungary effected education as well. The modernisation of the building industry and the socialist mass production resulted in the predomination of technical subjects and the employment of new lecturers loyal to the regime at the Faculty of Architecture. After a series of reforms in the subjects, in the unified training it was possible for the students to choose from three-four majors – construction technology, building design, urban planning and design – with 5–10% divergence in the number of subjects in the 70–80s. The multidisciplinary degree in architecture, gained in Budapest, proved good both in Hungary and abroad, though at the same time it attracted criticism in professional circles. The present study introduces the history of training architects, based on the minutes of the senate of the faculty, timetables and the data of yearbooks up to the regime change in 1990.

Keywords: Hungarian architecture, socialist training of architects, Technical University of Budapest

